

4 FINANČNÍ SEKTOR

Zatímco globální finanční instituce byly výrazně postiženy dopady probíhající úvěrové krize, český finanční systém zůstal od globálních turbulencí poměrně izolován. Významné mezinárodní bankovní skupiny byly nuceny přiznat vysoké ztráty přímo či nepřímo související s poklesem cen rizikových aktiv, zejména dluhopisů krytých nesplácenými americkými hypotékami.⁵⁸ České finanční instituce držely minimální množství těchto rizikových aktiv, což bylo dáno především výraznou orientací bank a ostatních finančních institucí v ČR na tradiční (konzervativní) obchodní model na dosud nenasyčeném českém trhu.⁵⁹ Tuto orientaci posiluje též převažující zahraniční vlastnictví domácích finančních institucí, neboť zahraniční vlastníci nechávají své dceřiné společnosti v nových členských zemích EU generovat výnosy zejména z dynamicky se rozvíjejícího retailového bankovníctví, zatímco správu portfolia cenných papírů a derivátů typicky koncentrují do mateřské instituce, případně do poboček ve finančních centrech (Londýn, New York). Ke stabilitě domácího bankovního sektoru v časech turbulencí na finančních trzích přispěla i vysoká bilanční likvidita bank, převážné financování úvěrové expanze primárními vklady, a tedy i minimální závislost na finančních zdrojích ze zahraničních trhů či od mateřské společnosti. Domácí finanční instituce navíc nepatří do těch globálně působících finančních skupin, které byly krizí postiženy nejvíce.

I přes výše uvedené faktory nemusí zůstat český finanční sektor vůči probíhající úvěrové krizi imunní. Velké domácí banky se silným přebytkem bilanční likvidity by se mohly stát potenciálním zdrojem likvidity pro zahraniční mateřské instituce, což by následně mohlo ovlivnit financování české ekonomiky. Možnost úvěrování mateřské banky je však regulatorně omezena. Některé ze středních bank, které nedisponují širokou vkladovou základnou, by mohly omezit úvěrovou expanzi a snížit míru konkurence v odvětví. Zvýšená averze k riziku by dále mohla způsobit pokles některých dalších rizikovějších aktiv, které české finanční instituce drží ve svých portfoliích. Předběžné signály navíc potvrzují, že některé dceřiné společnosti zahraničních bank již mohly zpřísnit své úvěrové standardy z důvodu zpřísnění úvěrové politiky v rámci celé globálně působící skupiny v reakci na dopady krize.

Dostupné analýzy indikují, že český finanční sektor (a zejména bankovní sektor) není vystaven riziku vzniku podobné krize, jako byla krize subprime segmentu hypoték v USA. K tomu napomáhají velmi konzervativní hodnoty poměru LTV (loan-to-value), tradičně vyšší nutná bonita dlužníka, tradiční způsob fixace úrokových sazeb, menší využívání externích upisovatelů hypoték či chybějící významná sekuritizace úvěrů. Přesto je nutné tuto oblast trvale sledovat a včas vyhodnotit případné signály nárůstu rizik.

⁵⁸ MMF v Global Financial Stability Report (April 2008) odhaduje celkové ztráty finančních institucí spojené s krizí amerického hypotečního trhu na 945 mld. USD. Tato suma je kombinací ztrát z úvěrů a s nimi souvisejících cenných papírů, na segment rezidenčních hypotečních úvěrů připadá 565 mld. USD a zbývajících 380 mld. USD se týká dalších segmentů úvěrového trhu. Experti OECD ve zprávě pro Výbor OECD pro finanční trhy nazvané „The subprime crisis: size, deleveraging and some policy options“ rovněž z dubna 2008 odhadují celkové ztráty na výrazně nižší úrovni 422 mld. USD, což je dáno primárně tím, že se zaměřují pouze na ztráty spojené s rezidenčními hypotékami. Rozdíly v odhadech ztrát jsou také spojeny s obtížně stanovitelnými předpoklady ohledně výtěžnosti aktiv v selhání.

⁵⁹ Na základě šetření ČNB z počátku krize v létě 2007 byly celkové expozice bankovního sektoru v ČR vůči CDO instrumentům kolem 11 mld. Kč, tj. pouhých 0,3 % aktiv (z tohoto množství bylo navíc jen asi 5 % přímo napojeno na subprime segment amerických hypoték). V případě pojištění šlo o cca 0,15 % aktiv a v případě penzijních fondů o cca 0,5 % aktiv.

4.1 VÝVOJ VE FINANČNÍM SEKTORU

Finanční sektor v ČR procházel v roce 2007 převážně úspěšným vývojem. Bankovní sektor docílil v roce 2007 rekordních zisků a pokračoval v dynamickém růstu úvěrování reálné ekonomiky. Pojišťovny mají v životním a neživotním pojištění z dlouhodobého hlediska značný potenciál pro další rozvoj a disponují kapitálem nad úrovní požadované solventnosti. V pojišťovnách a penzijních fondech výrazně rostly náklady na zprostředkování nových smluv. Tyto náklady mohou negativně ovlivnit budoucí rentabilitu. Podílové fondy patří k vyhledávané příležitosti pro investování domácnostmi. Rostl zájem o fondy s rozložením rizik jako jsou smíšené fondy, fondy fondů a zahraniční zajištěné fondy.

Hloubka finančního zprostředkování v ČR⁶⁰ měřená podílem aktiv finančního sektoru na HDP vzrostla ze 133 % v roce 2006 na 142 % v roce 2007. Finanční zprostředkování měřené objemem aktiv finančních institucí v roce 2007 vzrostlo o 17,5 % (v roce 2006 pouze o 7 %). Ve struktuře aktiv finančního systému (Graf IV. 1) se zvyšovala aktiva bank rychlým meziročním tempem (až 18 %). Obdobným tempem (19 %) vzrostly aktivity investičních společností, resp. jimi spravovaných domácích podílových fondů. Penzijní fondy zvýšily aktiva o 14 %. Oproti jiným sektorům vykázaly pojišťovny v roce 2007 poměrně nižší růst aktiv (cca 6,5 %) z důvodu pomalejšího růstu v neživotním pojištění. Celkově v příznivých podmínkách hospodářského růstu banky i pojišťovny docílily vysoké rentability aktiv (1,3 %, 3,7 %) a kapitálu (24,5 %, 21,7 %). V období po odprodeji státních podílů ve velkých bankách se v letech 2001 až 2007 dále zkvalitnil domácí finanční trh a došlo k dalšímu rozvoji aktivit ostatních nebankovních institucí (Graf IV.2).

Finanční sektor byl v roce 2007 formován především příznivou fází hospodářského cyklu a očekáváním dopadů fiskální reformy. Nezanedbatelnou roli však hrál i přechod na Basel II v sektoru úvěrových institucí a obchodníků s cennými papíry a příprava na nový koncept Solventnost II v sektoru pojišťoven. Svůj vliv měla též úvěrová krize probíhající na zahraničních trzích v druhé polovině roku 2007 a v prvních měsících roku 2008.

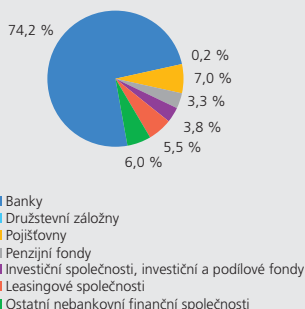
4.1.1 Bankovní sektor

Pro bankovní sektor představuje rok 2007 další úspěšné období. Pokračoval růst celkové bilanční sumy podpořený citelným růstem úvěrů reflektující příznivý ekonomický vývoj a růst poptávky po vlastnickém bydlení. Růst úvěrů obyvatelstvu na bydlení a další zvýšení dynamiky růstu úvěrů společností podnikajícím v oblasti nemovitostí se však může do budoucna stát rizikovým prvkem (část 3.2). Kvalita splácení úvěrů je ovlivňována vývojem disponibilních příjmů dlužníků, vývojem cen nemovitostí a úrovní úrokových sazeb. Případný negativní vývoj v některé z uvedených oblastí by pravděpodobně vedl k poklesu kvality úvěrů. Banky jako celek byly opětovně vysoce ziskové, což vytváří podmínky pro zachování stability sektoru i do budoucna za předpokladu, že dostatečná část zisku zůstane v bankách ve formě vlastního kapitálu.

Významnou výzvou pro bankovní sektor v roce 2007 byla intenzivní příprava na implementaci postupů Basel II a v několika bankách od 1. 7. 2007 i skutečný přechod na nová pravidla obezřetného podnikání. Zbývající část sektoru pak tento krok uskutečnila v lednu 2008. V souvislosti s postupným přechodem na Basel II došlo k mírnému růstu kapitálové přiměřenosti. To odráží skutečnost, že banky využily

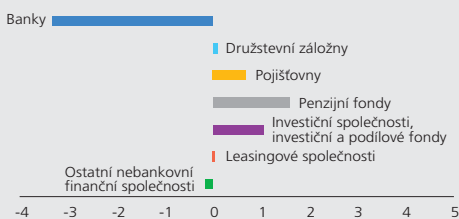
⁶⁰ Porovnání se sledovanými zeměmi eurozóny obsahují pravidelně zveřejňované Analýzy stupně ekonomické sladění České republiky s eurozónou, ČNB 2007.

GRAF IV.1
Podíly na aktivech finančního sektoru
(v %; 2007)



Pramen: ČNB, ČSÚ

GRAF IV.2
Nárůst (pokles) podílu na aktivech finančního sektoru
v období let 2001–2007
(v p.b.)



Pramen: ČNB, ČSÚ

možností přesnějšího hodnocení podstupovaných rizik, což podle předpokladu vedlo k poklesu kapitálových požadavků⁶¹ a k efektivnějšímu využívání kapitálu.

Vývoj úvěrů a kreditního rizika

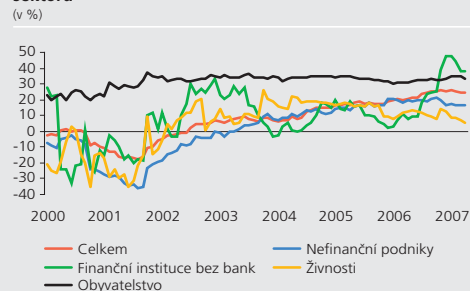
Klientské úvěry poskytnuté bankovním sektorem na konci roku 2007 dosáhly 1 786 mld. Kč. Meziroční tempo růstu úvěrů dosáhlo 26,4 % (Graf IV.3) a zaznamenalo tak nejvyšší hodnotu za celé sledované období, tj. od roku 1996. Ve srovnání s koncem roku 2006 došlo ke zvýšení dynamiky růstu o 6,5 p.b. V prvním čtvrtletí 2008 se nicméně meziroční tempo růstu celkových úvěrů zpomalilo téměř o 2 p.b. a dosáhlo 24,5 %. Přestože je současný růst i nadále značně dynamický, dle dostupných studií se dosud nejednalo o nadměrný růst (viz část 2.3). Ve struktuře úvěrů zůstávají nefinanční podniky s 42 % na celkových úvěrech hlavním dlužníkem bank. Podíl úvěrů obyvatelstvu dosáhl 37,5 %.⁶²

Nejvýznamnějším zdrojem financování úvěrů jsou depozita klientů, která na konci roku 2007 dosáhla 1,3násobku úvěrů klientům. Financování klientských úvěrů primárními depozity v ČR je více než dvojnásobné oproti průměru původních členských zemí a o 40 p.b. vyšší než průměr nových členských zemí EU (Graf IV.4). Nové členské země, které vstoupily do EU v roce 2004 a později, disponovaly ještě koncem roku 2006 v průměru o 10 % vyššími klientskými vklady, než byl objem poskytnutých úvěrů. Původní členové EU hledali naopak v průměru 20 % chybějících zdrojů na úvěry mimo oblast klientských depozit (na mezibankovním a kapitálovém trhu). Právě tento rozdíl ve financování bankovních aktiv činí nyní v oblasti bilanční likvidity bankovní sektory v nových ekonomikách, včetně ČR, odolnější vůči šíření důsledků hypoteční krize v USA. ČR patří k zemím, kde je zázemí primárních zdrojů bank dosud značné. Výhoda velkého objemu klientských vkladů je tedy pro tuzemské banky dvojitá: ochrana před případným rychlým vyschnutím likvidity na finančním trhu a nízké náklady těchto zdrojů ve srovnání s jinými formami externího financování. Dynamika růstu vkladů (17 % v roce 2007) je však v ČR již několik let nižší než u úvěrů. Podíl vklady/úvěry postupně klesá a banky tak do budoucna mohou o výše uvedené výhody přijít.

S růstem úvěrové emise roste expozice vůči úvěrovému riziku.⁶³ Podíl úvěrů se selháním⁶⁴ na celkových úvěrech na konci roku 2007 činil 2,7 % (Graf IV.5) a v meziročním srovnání dosáhl hodnoty o 0,9 p.b. nižší. K poklesu daného podílu došlo ve všech sektorech ekonomiky. Hlavním důvodem tohoto poklesu je příznivé ekonomické prostředí. Vysoká dynamika růstu úvěrů v současné době zřejmě vede k mírnému nadhodnocení jejich kvality vyjádřené procentem úvěrů se selháním.⁶⁵

GRAF IV.3

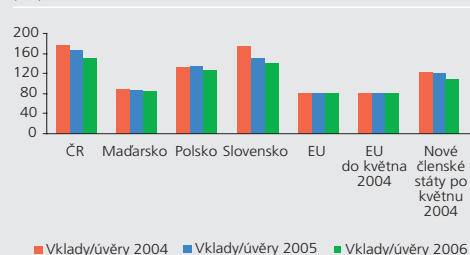
Meziroční dynamika růstu úvěrů podle ekonomických sektorů



Pramen: ČNB

GRAF IV.4

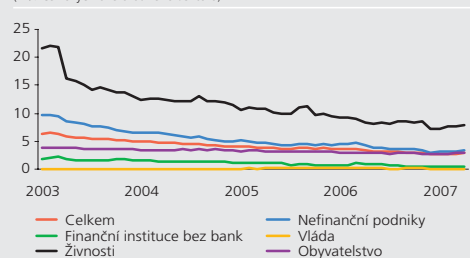
Financování úvěrů prostřednictvím klientských vkladů



Pramen: ECB

GRAF IV.5

Úvěry se selháním podle ekonomických sektorů



Pramen: ČNB

61 Kapitálový koncept Basel II zavádí nové kategorie kapitálových požadavků k operačnímu riziku. I přes vznik této nové kategorie došlo v souhrnu u bank, které v roce 2007 přistoupily na nová pravidla, k úsporám kapitálu vzhledem k celkově nižším kapitálovým požadavkům zohledňujícím přesnější měření jiných typů rizik. O vývoji podílu kapitálových požadavků k operačnímu riziku na celkových kapitálových požadavcích hovoří článek Operační riziko a jeho dopady do finanční stability v tematické části této zprávy.

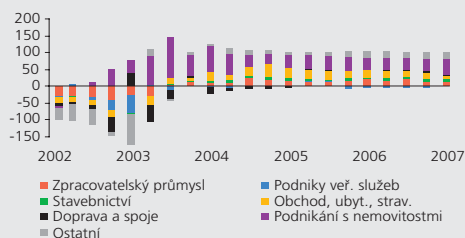
62 Zbývajících 20,5 % tvoří úvěry, které banky poskytly vládnímu sektoru, nebankovním finančním institucím, živnostníkům a nerezidentům.

63 Úvěrové riziko představuje ve své rozhodující podobě riziko nesplacení úvěru nebo jeho části či nedodržení smluvně stanovených podmínek vedoucí k opoždění plateb. Toto riziko bývá předmětem ratingu externích agentur. Dané problematice se ve vazbě na finanční instituce věnuje článek Role ratingu při hodnocení stability finančního sektoru v tematické části této zprávy.

64 Úvěry se selháním definuje vyhláška ČNB č. 123/2007 Sb., o pravidlech obezřetného podnikání bank, spořitelních a úvěrních družstev a obchodníků s cennými papíry jako expozici vůči dlužníkovi, který selhal. K selhání dlužníka dochází v okamžiku, kdy je pravděpodobné, že nesplátí své závazky řádně a včas, aniž by věřitel přistoupil k uspokojení pohledávky ze zajištění nebo alespoň jedna splátka (jejíž výše je věřitelem považována za významnou) je po splatnosti déle než 90 dnů. Pojem úvěry se selháním je v zásadě ekvivalentní dřívějšímu pojmu ohrožené úvěry, který byl používán v loňské zprávě.

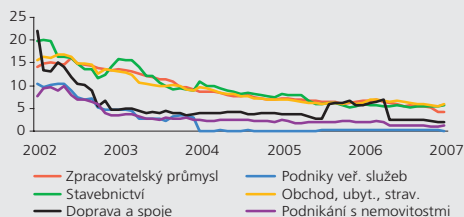
65 Riziko nesplacení úvěrů vyjádřené mírou defaultu v sektoru nefinančních podniků zůstává od roku 2002 na přibližně stejné úrovni (viz část 2.1). Také míra defaultu u celkových úvěrů domácnostem monitorovaná od 2. poloviny roku 2007 udržuje téměř stabilní úroveň (viz část 2.2).

GRAF IV.6
Podíl odvětví na celkovém meziročním růstu/poklesu úvěrů podnikům (v %)



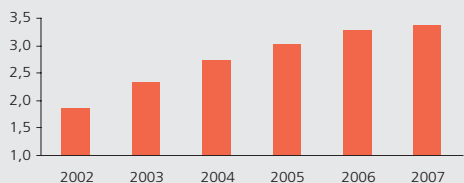
Pramen: ČNB

GRAF IV.7
Úvěry se selháním podle odvětví (v % celkových úvěrů daného odvětví)



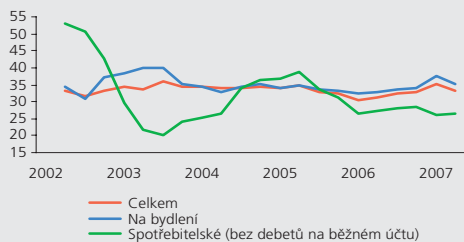
Pramen: ČNB

GRAF IV.8
Průměrné stáří hypotečního úvěru (v letech, osa y)



Pramen: ČNB

GRAF IV.9
Meziroční dynamika růstu úvěrů obyvatelstvu podle účelu (v %)



Pramen: ČNB

Úvěry nefinančním podnikům

V podmínkách dobré ekonomické situace roste poptávka po výrobcích a službách nefinančních podniků. Ty potřebují značné externí zdroje financování. Objemy bankovních úvěrů podnikům rostou od roku 2004, na konci roku 2007 dosáhly 744 mld. Kč. Nejvýznamnějším dlužníkem byl z pohledu odvětví zpracovatelský průmysl (26 %) těsně následovaný společnostmi podnikajícími s nemovitostmi (25 %).

Dynamika růstu bankovních úvěrů nefinančním podnikům se v roce 2007 mírně zpomalila, a to o 3,7 p.b. na 17 %. Podle dosavadního vývoje v prvních měsících roku 2008 nelze vyloučit, že zpomalování růstu bude nadále pokračovat. Na růstu se v roce 2007 nejvíce podílelo odvětví podnikání s nemovitostmi se 46% podílem (Graf IV.6), následované zpracovatelským průmyslem. Úvěry poskytované společnostem podnikajícím v oblasti nemovitostí rostou stále rychlejším tempem již od 2. pololetí roku 2003, přičemž rekordní růst v roce 2007 dosáhl 50 %. Tento vysoký růst odpovídá velkému nárůstu poptávky po nové rezidenční výstavbě, která je podporována rozsáhlou nabídkou bankovních úvěrů. Vzhledem k enormnímu zadlužování developerů byl daný sektor společně s trhem nemovitostí zahrnut do zátěžového testování bankovního sektoru ČR, a to ve scénáři „krize trhu nemovitostí“ (viz část 4.2). Výsledky testu ukazují na dostatečnou odolnost bankovního sektoru vůči rizikům spojeným s případným negativním vývojem v podnikání developerů a na trhu nemovitostí.

Příznivé ekonomické prostředí působí pozitivně nejen na růst úvěrů, ale i na schopnost podnikové sféry splácet závazky. Kvalita úvěrů podnikům jako celku vyjádřená podílem úvěrů se selháním na celkových úvěrech se průběžně zlepšuje. Tento podíl klesl za poslední rok o 0,5 p.b. na prosincových 3,1 % (Graf IV.7). Nejzadluženější odvětví, tj. firmy působící ve zpracovatelském průmyslu a podnikající s nemovitostmi, vykázaly na konci roku 2007 podíl úvěrů se selháním na celkových úvěrech 4,2 %, resp. 1,3 %. V obou případech podíl úvěrů se selháním na celku meziročně klesl, což do značné míry souvisí s velkými objemy nově poskytovaných úvěrů. Současný silný růst úvěrů vede k tomu, že existující úvěry jsou relativně „mladé“. Pokud by došlo ke zpomalení tempa růstu v důsledku celkového zpomalení ekonomiky či nasycení daného trhu (pokles poptávky po rezidenčních a komerčních nemovitostech), došlo by k postupnému prodlužování průměrného „stáří“ úvěrů a vzrostla by tudíž pravděpodobnost vzniku problémů s jejich splácením. Průměrné „stáří“ hypotečního úvěru dosahuje zhruba 3,5 roku (Graf IV. 8). Tato doba se bude prodlužovat, pokud bude i nadále pokračovat zpomalování v poskytování nových úvěrů tohoto typu zaznamenané v 1. čtvrtletí 2008. V současnosti se hypoteční úvěry poskytují v průměru s dobou splatnosti zhruba 20 let.

Úvěry obyvatelstvu

Úvěry obyvatelstvu v roce 2007 vzrostly o 35,1 % a na konci roku dosáhly 669 mld. Kč. Dynamika růstu se po mírném zpomalení v roce 2006 opět zrychlila, meziročně o 4,7 p.b. (Graf IV.9). Hlavním tahounem růstu celkových úvěrů byly v roce 2007 úvěry na bydlení představující 76,4 % celkových úvěrů obyvatelstvu, které rostly v roce 2007 tempem 37,6 %, tedy o 5 p.b. rychleji ve srovnání s rokem 2006. Tempo růstu spotřebitelských úvěrů (26,1 %) naopak zaznamenalo mírný pokles a v konečném důsledku vedlo k poklesu podílu spotřebitelských úvěrů ve struktuře úvěrů podle účelu na 18,8 %.⁶⁶

⁶⁶ Interní odhady ČNB na základě ekonomických modelů indikují, že současný růst spotřebitelských úvěrů je relativně zdravý, tj. tažený fundamentálními vlivy. Dle modelu lze předpokládat snížení dynamiky růstu bankovních spotřebitelských úvěrů v roce 2008 na úroveň mírně nad 20 %.

Vývoj nově poskytovaných úvěrů v 1. čtvrtletí 2008 signalizuje možný nástup zpomalení čerpání nových úvěrů obyvatelstvem. Zatímco za první dva měsíce 2007 bylo obyvatelstvu ve srovnání se stejným obdobím roku 2006 poskytnuto o 24 % úvěrů více, v lednu a únoru 2008 dosáhl růst nových úvěrů obyvatelstvu ve srovnání s počátkem roku 2007 „pouze“ 13 %. Objemy nových úvěrů na bydlení vzrostly za dané období o 16,3 % (o rok dříve o 31,5 %). V případě nových spotřebitelských úvěrů došlo dokonce v lednu a únoru 2008 ve srovnání s rokem 2007 k mírnému poklesu.

K růstu zadlužení obyvatelstva v ČR přispěl v roce 2007 především růst příjmů, neustále se rozšiřující nabídka bank a developerů a přetrvávající prostředí nízkých úrokových sazeb. Faktorem společným pro nové členy EU je nízká počáteční úroveň zadlužení obyvatelstva, preference vlastnického bydlení a u spotřebitelských úvěrů viditelná změna chování obyvatelstva, které se při nedostatku vlastních finančních prostředků přestává obávat financovat své krátkodobé potřeby úvěrem. Dynamika růstu zůstala u novějších členských zemí vyšší než u původních členů i v roce 2007 (Graf IV.10).

Podíl úvěrů se selháním na celkových úvěrech obyvatelstvu meziročně poklesl o 0,1 p.b. a na konci roku 2007 dosáhl 2,7 %. Kvalita úvěrů obyvatelstvu byla ovlivněna velkým objemem nově poskytnutých úvěrů a dominantním zastoupením méně rizikových úvěrů na bydlení. Úvěry na bydlení jsou nejkvalitnější složkou úvěrového portfolia při vyjádření prostřednictvím podílu úvěrů se selháním na celku i prostřednictvím míry defaultu (viz část 3.2).

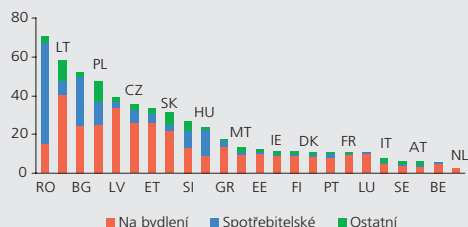
Úvěry na bydlení uzavřely rok 2007 s 1,5% podílem úvěrů se selháním (Graf IV.11), což je hodnota srovnatelná s koncem předchozího roku. Zhruba 65 % úvěrů na bydlení je tvořeno hypotečními úvěry (úvěry plně zajištěné nemovitostí). Ukazatel LTV (loan-to-value) na konci roku 2007 dosáhl u hypotečních úvěrů obyvatelstvu 56 % (53 % ke konci roku 2006). Úvěry menších objemů klienti obvykle čerpají formou úvěrů ze stavebního spoření bez zajištění nemovitostí a prostřednictvím účelových spotřebitelských úvěrů. Podíl úvěrů se selháním je u hypotečních úvěrů již několik let přibližně o 1 p.b. nižší než u úvěrů nezajištěných. Na konci roku 2007 činil 1,2 %.

Podíl úvěrů se selháním na celkových spotřebitelských úvěrech na konci roku 2007 dosáhl 6,6 % s meziročním poklesem o 0,7 p.b. Podíl úvěrů z kreditních karet meziročně mírně vzrostl na 8,7 % spotřebitelských úvěrů, jejich kvalita zůstává vyšší, než je tomu u celku (Graf IV.12).

Potenciálním rizikem pro banky i pro dlužníky může být délka fixace sazby. Variabilní a krátkodobě zafixované sazby reagující pružně na změny tržních podmínek jsou výhodné pro klienty v době poklesu úrokových sazeb. V době neočekávaného růstu úrokových sazeb přináší větší výnos bankám a současně znamenají pro klienty zvýšenou zátěž, která může v krajním případě vést k defaultu. Okamžik změny sazby je obvykle spojen s možností předčasného splacení úvěru, což pro banku představuje potenciální riziko. Pokud klient refinancuje úvěr po krátké době u konkurenční banky, může se obchod stát v některých případech vzhledem k značným počátečním nákladům pro původní banku nerentabilním. Struktura nových spotřebitelských úvěrů podle doby fixace úrokové sazby (Tab. IV.1) koresponduje se strukturou podle doby splatnosti. U úvěrů na bydlení je situace poněkud odlišná, neboť klient může obvykle zvolit i pro dlouhodobý úvěr krátkou periodu změny fixace úrokové sazby. Nejistota ohledně dalšího vývoje sazeb vedla na přelomu roku nové klienty k tomu, aby začali výrazněji preferovat dlouhodobou fixaci sazeb u hypotečních úvěrů. Na trhu dlouhodobých úvěrů na bydlení jsou aktivnější stavební spořitelny, jejichž sazba z úvěrů je pevná po celou dobu splácení.

GRAF IV.10

Příspěvky k roční míře růstu úvěrů domácností v zemích EU (v % 2007)

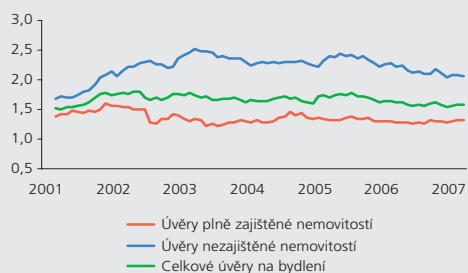


Pramen: ECB

GRAF IV.11

Úvěry se selháním obyvatelstvu na bydlení

(v % celkových úvěrů daného typu)

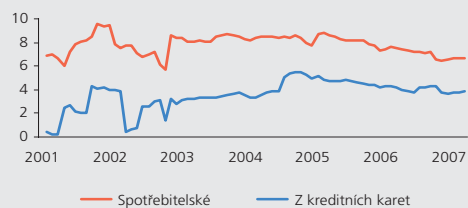


Pramen: ČNB

GRAF IV.12

Spotřebitelské úvěry se selháním obyvatelstvu

(v % celkových úvěrů daného typu)



Pramen: ČNB

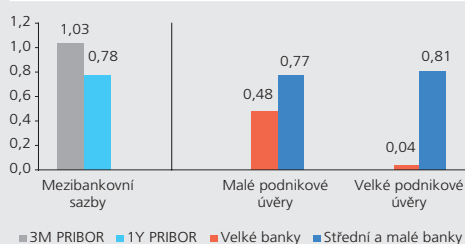
TAB. IV.1

Struktura fixací sazeb nových korunových úvěrů obyvatelstvu (%)

	Celkem	do 1 roku	1 - 5 let	nad 5 let	5 - 10 let	nad 10 let
Spotřebitelské						
2006	100	32,3	27,2	40,5	n.a.	n.a.
2007	100	29,9	25,9	44,1	n.a.	n.a.
leden-únor 2008	100	40,2	26,6	33,2	n.a.	n.a.
Na bydlení						
2006	100	38,7	29,1	n.a.	7,8	24,4
2007	100	33,2	34,3	n.a.	6,6	25,9
leden-únor 2008	100	20,6	38,1	n.a.	7,7	33,6

Pramen: ČNB

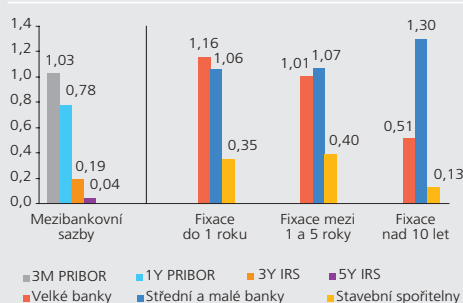
GRAF IV.13
Změna úrokových sazeb nových podnikových úvěrů versus změna mezibankovních sazeb
(v p.b.)



Pramen: ČNB

Pozn.: Změna mezi červnem 2007 a lednem 2008; podnikové úvěry s plovoucí sazbou nebo fixací do 1 roku, pokrývají cca 90 % nových podnikových úvěrů.

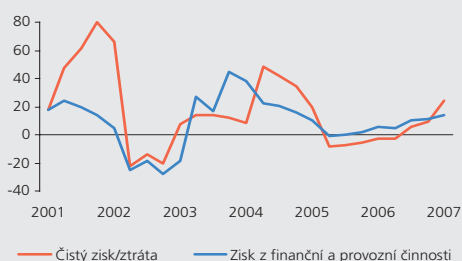
GRAF IV.14
Změna úrokových sazeb nových úvěrů na bydlení versus změna mezibankovních sazeb
(v p.b.)



Pramen: ČNB

Pozn.: Změna mezi červnem 2007 a lednem 2008; uvedené fixace pokrývají cca 95 % úvěrů na bydlení.

GRAF IV.15
Meziroční dynamika růstu zisku z finanční a provozní činnosti a čistého zisku
(v %)



Pramen: ČNB

Globální krize na finančních trzích mohla vést ke zpřísnění úvěrových podmínek bank v ČR nad rámec vývoje výnosové křivky, a to zejména z důvodu jednotného řízení rizik mezinárodně působících bankovních skupin, do kterých české banky patří. Analýza úrokových sazeb z nových korunových úvěrů ukázala, že v případě podnikové sféry došlo pouze k mírnému zpřísnění úrokových podmínek, které bylo nižší než nárůst odpovídajících sazeb výnosové křivky. Zatímco tříměsíční mezibankovní sazby PRIBOR vzrostly mezi červnem 2007 a lednem 2008 o 103 bazických bodů, průměrné sazby z nových podnikových úvěrů s plovoucí sazbou či fixací do jednoho roku vzrostly jen o cca 50 bazických bodů. K určitému zpřísnění nad rámec pohybu výnosové křivky však došlo u některých rizikovějších segmentů (živnostníci a spotřebitelské úvěry domácnostem) a taktéž v případě úvěrů na bydlení. Zatímco sazby výnosové křivky v časových splatnostech nad 1 rok se zvýšily o cca 40 bazických bodů (s vyšším nárůstem na krátkém konci), úroky z nových úvěrů na bydlení s fixací mezi 1 a 5 lety se zvýšily o téměř 100 bazických bodů. Zároveň tržní kontakty potvrzují, že v řadě segmentů došlo k určitému zpřísnění neúrokových podmínek úvěrů (vyžadovaný kolaterál apod.).

Rovněž u nových korunových vkladů dochází v posledních měsících k postupnému růstu sazeb. Na konci roku 2006 byl průměrný nový vklad klienta úročen sazbou 1,12 %, na konci roku 2007 sazbou 1,42 % a na konci prvního čtvrtletí 2008 již 1,54 %. Růst je zřetelný také u celkově vyšších sazeb z nových termínovaných vkladů. Ty vzrostly z 2,05 % na konci roku 2006 na 2,57 % o rok později. V roce 2008 růst dále pokračuje a na konci března tyto sazby dosáhly 2,63 %.

I když domácímu bankovnímu sektoru dominují zahraniční banky, tyto banky se navzájem liší ve způsobu získávání zdrojů pro úvěrovou expanzi. Zatímco tři největší banky a sektor stavebních spořitelů využívají široké depozitní základny, střední a menší banky mohou být více závislé na financování od zahraničních mateřských bank či na mezibankovním trhu. Analýza zpřísnění úrokových podmínek podnikových úvěrů podle jednotlivých typů bank ukazuje, že právě velké banky mohly těžít ze své relativní finanční nezávislosti na zdrojích od zahraničních vlastníků, a tak mohly zvýšit úrokové sazby méně než středně velké a malé banky (Graf IV.13). Obdobný závěr platí i pro úvěry na bydlení, pouze s výjimkou fixací do 1 roku (Graf IV.14). Co se týče objemu nových úvěrů, analýza dat indikuje, že mírně poklesl podíl středně velkých a malých bank na celkových nových úvěrech ve všech segmentech.

Zisk a kapitál

Bankovní sektor dosáhl v roce 2007 rekordního čistého zisku 47,1 mld. Kč, což je ve srovnání s rovněž úspěšným rokem 2006 o 24 % více (Graf IV.15). Hlavním zdrojem byly u většiny bank rostoucí výnosy z finanční činnosti. Tomuto vývoji odpovídají vysoké hodnoty rentability kapitálu ROE 24,5 % a aktiv ROA 1,3 % dosažené v roce 2007.

Růst zisku z finanční činnosti byl tažen především úrokovým ziskem s meziroční dynamikou růstu 19 % a s téměř 64% podílem na celkové tvorbě zisku z finanční činnosti. Poměr úrokového a neúrokového zisku dosahuje v ČR dlouhodobě zhruba 3:2. Rozhodující část úrokového výnosu plyne z klientských úvěrů. V některých zemích EU, především u původních členů, dochází v posledních letech k postupnému růstu podílu neúrokového zisku. Tato složka zisku již v některých zemích převládá nad úrokovým ziskem, který je stlačován nízkými sazbami a vysokou konkurencí.⁶⁷

67 Nadpoloviční podíl neúrokového zisku vykázaly v roce 2006 Belgie, Francie, Německo a Lucembursko, tedy země s velkými bankovními sektory, které svojí vahou významně ovlivňují výsledné hodnoty za celou EU. Těto problematice a mezinárodnímu srovnání v dalších oblastech se věnuje podrobněji Davidová, P., Komárková E.: Český bankovní sektor vs. evropské banky, Bankovníctví 2/2008.

Vzhledem k současnému zpomalování bankovní úvěrové emise lze očekávat rovněž v ČR zpomalení růstu úrokového zisku a postupný pokles jeho podílu. Banky se dnes pohybují především v oblasti úvěrů obyvatelstvu v konkurenčním prostředí, které neumožňuje stanovovat úrokové sazby ani poplatky nad přiměřenou úroveň.

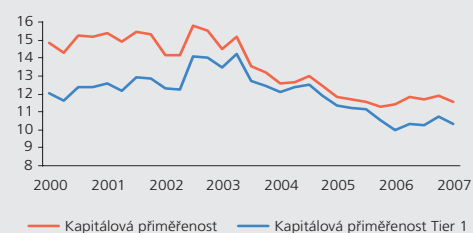
Tvorba zisku je jedním z významných faktorů posilujících kapitál banky a tedy i finanční stabilitu dané instituce a sektoru jako celku. Pozvolný pokles ukazatelů kapitálové přiměřenosti, který lze pozorovat od roku 2003 (Graf IV.16), je důsledkem kombinace rostoucích kapitálových požadavků z titulu expandující úvěrové emise a zahájení období masivních výplat dividend. Kapitálová přiměřenost na konci roku 2007 dosáhla 11,5 %, kapitálová přiměřenost Tier1 10,3 %. Obě hodnoty indikují dostatečnou úroveň kapitálu. Mírný růst obou ukazatelů v roce 2007 souvisí především s vysokou tvorbou čistého zisku a meziročním poklesem vyplacených dividend (o 55 %). K růstu kapitálové přiměřenosti přispěl i postupný přechod bank v ČR na koncept Basel II, který díky přesnějšímu ocenění rizik umožnil stanovení nižších kapitálových požadavků u bank, které se jeho pravidly řídí od 1. 7. 2007.

Ve skupině bank, které přešly od 2. pololetí 2007 na koncept Basel II a měly povinnost vykazovat rovněž referenční hodnoty podle Basel I (celkem 5 bank s IRB přístupem pro úvěrové riziko a s 48% podílem na aktivech sektoru), došlo v důsledku použití nových pravidel v jednotlivých měsících k celkovému snížení kapitálových požadavků o 13-22 % (Tab. IV.2). Pokles zaznamenaly všechny banky. Pravidla Basel II jsou citlivější rovněž k možnosti zápočtu/odpočtu jednotlivých položek do regulačního kapitálu. V důsledku nedostatečné tvorby opravných položek, které nedosáhly úrovně očekávané ztráty, musely čtyři z pěti bank chybějící objem opravných položek od kapitálu odečíst. Ve srovnání s pravidly Basel I klesl v jednotlivých měsících kapitál ve skupině sledovaných bank o 4-5 %. Protože byl tento pokles menší než pokles kapitálových požadavků, výsledná hodnota kapitálové přiměřenosti podle platné vyhlášky Basel II byla větší než u referenčního konceptu Basel I. Pásma dosahovaných hodnot kapitálové přiměřenosti jednotlivých bank vypočítané podle obou přístupů se částečně překrývají (Graf IV.17).

K očekávanému poklesu kapitálových požadavků a kapitálového polštáře došlo u všech pěti bank. V následujícím období bude nutné průběžně vyhodnocovat, zda jsou modely a procesy ve všech bankách správně nastaveny a zda úspory kapitálu dosažené díky novému konceptu odpovídají rizikovému profilu jednotlivých bank.

Významnými indikátory nové koncepce Basel II jsou pravděpodobnost defaultu (PD) a ztráta při defaultu (LGD). Na základě dat pěti českých bank zavádějících Basel II postupy tzv. přístupem IRB již od poloviny roku 2007 byla průměrná ztráta při defaultu (LGD) asi 42 %. Tento parametr byl shodný jak pro expozice vůči podnikovému sektoru, tak sektoru domácností. Pokud bychom použili tuto hodnotu a průměrnou míru defaultu získanou na základě agregovaných dat z úvěrových registrů⁶⁸ pro expozice v sektoru domácností a podniků v roce 2007 za celý bankovní sektor, lze spočítat agregátní požadavky na kapitál celé bankovní soustavy podle IRB přístupu Basel II. Základní scénář vycházející z oficiální makroekonomické prognózy ČNB (baseline, viz části 2.1 a 4.2) implikuje mírné zvýšení míry defaultu jak pro podniky, tak pro domácnosti.⁶⁹ V souladu s IRB přístupem Basel II by tak mělo dojít k nárůstu požadavků na regulační kapitál. Zatímco u expozic vůči domácnostem

GRAF IV.16
Kapitálová přiměřenost
(v %)



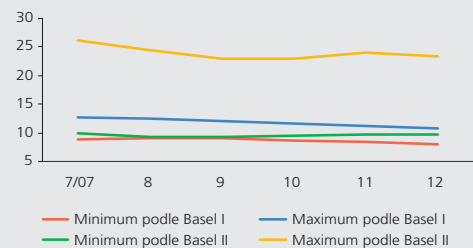
Pramen: ČNB

TAB. IV.2
Vybrané ukazatele podle Basel I a Basel II
(v mld. Kč, %, banky s povinností vykazovat hodnoty podle obou konceptů)

	7/07	8/07	9/07	10/07	11/07	12/07
Basel I						
Kapitál	105,0	104,7	104,8	104,8	95,2	100,8
Kapitálový požadavek	80,1	78,9	80,6	82,7	84,1	87,1
Kapitálová přiměřenost	10,5	10,6	10,4	10,1	9,1	9,3
Basel II						
Kapitál	99,2	98,3	98,7	100,3	91,4	96,5
Kapitálový požadavek	68,7	68,3	69,1	69,7	67,4	68,2
Kapitálová přiměřenost	11,6	11,5	11,4	11,5	10,9	11,3

Pramen: ČNB

GRAF IV.17
Kapitálová přiměřenost podle platného konceptu Basel II a referenčního konceptu Basel I
(v %, banky s povinností vykazovat hodnoty podle obou konceptů)



Pramen: ČNB

⁶⁸ Historická 12měsíční míra defaultu nefinančních podniků byla počítána na základě agregátních dat z Centrálního registru úvěrů, který je spravován ČNB a pokrývá celý bankovní sektor. Pro sektor domácností byla hodnota míry defaultu odhadnuta na základě dat z Bankovního registru klientských informací spravovaným společností Czech Banking Credit Bureau obsahující data za většinu bank.

⁶⁹ Makroekonomické modely kreditního rizika pro podniky a domácnosti predikují zvýšení míry defaultu podniků o cca 1,5 p.b. a domácností o cca 0,5 p.b. na konci roku 2008.

by mělo dojít k růstu požadovaného kapitálu pouze o 2 %, u expozic vůči podnikům to znamená nárůst o 10 %. Dostupná evidence naznačuje negativní závislost mezi pravděpodobností defaultu a růstem ekonomiky.⁷⁰ Při zpomalení ekonomiky tak zpravidla dochází k růstu kapitálových požadavků, což může omezit úvěrování zejména podnikové sféry a dále tak prohloubit pokles ekonomického výkonu. Tento dopad, v literatuře často pojmenovávaný jako procykličnost Basel II, je však tlumen dostatečným kapitálovým polštářem nad rámec povinných kapitálových požadavků.

Kapitálový koncept Basel II byl v roce 2007 (a na začátku roku 2008) postupně zaváděn ve všech zemích EU. Vyhodnocení dopadů nových pravidel je komplikováno dopady, které měla na evropské banky krize na trhu amerických subprime hypoték. V konečném důsledku vedla tato krize k významným ztrátám několika velkých bank, což vyústilo mimo jiné v pokles jejich kapitálové přiměřenosti.⁷¹

Stavební spořitelny

Úvěry stavebních spořitelek se podobně jako úvěry bank domácím domácnostem zvýšily v roce 2007 o zhruba jednu třetinu na 180 mld. Kč, což představuje 10 % úvěrů celého bankovního sektoru. A podobně jako v předcházejících letech se na tomto růstu v rozhodující míře podílely úvěry překlenovací. V důsledku toho se podíl překlenovacích úvěrů, které jsou do jisté míry alternativou bankovních hypotečních úvěrů, na celkových úvěrech stavebních spořitelek přiblížil 80 %. Vklady u stavebních spořitelek v roce 2007 meziročně vzrostly o 7 % na 394 mld. Kč, což představuje necelých 20 % vkladů v bankovním sektoru (Graf IV.18). Podíl úvěrů na vkladech se zvýšil ke konci roku na 45 %. V současnosti stavební spořitelny evidují asi 4,8 milionu smluv se státním příspěvkem a trh lze označit za téměř satureovaný. Za celou dobu existence systému byly ročně v průměru poskytnuty nové úvěry za 28 mld. Kč. Nové standardní úvěry ze stavebního spoření se prozatím ročně pohybovaly v řádu jednotek miliard.

Plynulý vývoj systému stavebního spoření je do značné míry závislý na nastavení státní podpory. Ta dosáhla v roce 2007 zhruba 15 mld. Kč. Za celou dobu existence stavebního spoření činí kumulovaná státní podpora 122 mld. Kč a její roční průměr 10 mld. Kč (Graf IV.19). V porovnání se zahraničím je současná výše státní podpory ke stavebnímu spoření v ČR vysoká.⁷² Současná legislativní úprava stavebního spoření navíc neumožňuje v případě rozhodnutí o změně parametrů poskytované státní podpory dosáhnout významných úspor pro veřejné finance v krátkém horizontu. Například změna rozsahu státní podpory by se plně projevila v horizontu delším než šest let. Podle současné právní úpravy mohou stavební spořitelny klientům umožňovat navyšování cílové částky a tím prolongovat původní smlouvy, což pak umožňuje čerpat státní podporu i po skončení vázacího období. Tab. IV.3 dokumentuje, že na konci roku bylo v systému více než 800 tis. takto prolongovaných smluv s limitem nároku na státní příspěvek ve výši 4,5 tis. Kč.

Stabilita stavebních spořitelek ve stávajícím systému je podmíněna existencí významného podílu přátelských klientů (čerpajících státní podporu bez vlastních investic do bydlení) a může být negativně ovlivněna různými parametrickými změnami ve státní podpoře stavebního spoření, výkyvy úrokových sazeb i změnami v jiných segmentech finančního trhu a politikách státu vůči nim. Stavební spořitelny jsou

⁷⁰ Jakubík, P. (2007): The Macroeconomic Environment and Credit Risk. Czech Journal of Economics and Finance, 1-2/2007, pp. 60–78.

⁷¹ Financial Stability Review, ECB, June 2008.

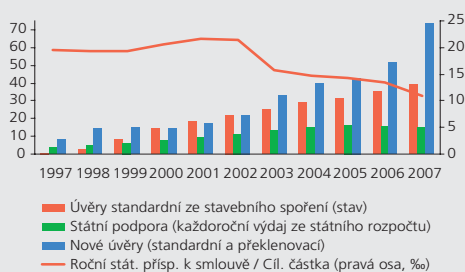
⁷² V roce 2007 to bylo v ČR 3 000 Kč (tj. 112 EUR), v Německu činila podpora v souhrnu 88 EUR (první složkou je prémie na bydlení ve výši 45 EUR, druhou složkou příspěvek na spoření zaměstnancům 43 EUR), v Rakousku byla státní podpora maximálně 35 EUR, na Slovensku pak 60 EUR.

GRAF IV.18
Úvěry a vklady stavebního spoření
(v mld. Kč, %)



Pramen: ČNB, MF ČR

GRAF IV.19
Státní podpora stavebního spoření
(v mld. Kč, %)



Pramen: ČNB, MF ČR

Pozn.: Odhad výše státní podpory za rok 2007.

TAB. IV.3
Přehled o stavebním spoření

Stav k 31. 12. 2007	Počet smluv tis. ks	Naspořovaná částka mld. Kč	Průměr. úrok. sazba z vkladů % p.a.	Průměrná cílová částka tis. Kč
a) Staré smlouvy bez prolongace (do 31. 12. 2003)	2 629	239	2,55	207
z toho staré smlouvy bez nároku státní podpory	256	26	x	x
b) Prolongované smlouvy s nárokem podpory až 4500 Kč	858	97	2,19	352
c) Nové smlouvy (od 1. 1. 2004) s nárokem až 3 000 Kč	1 609	40	1,92	263
z toho nové smlouvy bez nároku státní podpory	64	2	x	x
Celkem smlouvy - s nárokem na státní podporu	4 776	348	2,39	249
- bez nároku na státní podporu	922	28	x	x

Pramen: ČNB

vystaveny v relativně vysoké míře úrokovému riziku, poněvadž mají fixní smluvní sazby a převahu spořicí klientů, resp. převis vkladů nad úvěry. V průběhu roku 2007 se stavebním spořitelním podařilo rozsah úrokového rizika snížit tím, že v procesu prolougování smluv vkladové úrokové sazby snížily výrazně pod 3 %. K dalšímu snížení úrokového rizika však může přispět pouze zvýšení průvěrovanosti vkladů.

4.1.2 Nebankovní finanční instituce

Pojišťovny

Rozhodujícími kategoriemi na pojistném trhu jsou tradiční odvětví životního i neživotního pojištění. V životních odvětvích jde o pojištění pro případ dožití a pro případ smrti nebo dožití (46 % předepsaného pojistného k životnímu pojištění). Atraktivním se stává investiční životní pojištění spojené s investičním fondem (34 %). V odvětvích neživotního pojištění jde o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla (30 % předepsaného pojistného k neživotnímu pojištění), pojištění majetku podnikatelů i občanů (22 %), havarijní pojištění vozidel podnikatelů i občanů (21 %) a pojištění podnikatelské činnosti (20 %).

V roce 2007 rostlo předepsané pojistné meziročně 8,9% tempem. Významným faktorem byl růst životního pojištění (14,6 %), a to zejména investičního životního pojištění. Předepsané pojistné v neživotním pojištění vzrostlo o 5,2 % (Graf IV.20).

Z minulých analýz a porovnání se zahraničím⁷³ vyplynulo, že český pojistný trh má z dlouhodobého hlediska prostor pro další růst zejména předepsaného pojistného a finančního umístění (v poměru k HDP) v životním i v neživotním pojištění. Poměr finančních investic v neživotním pojištění k HDP se meziročně zvýšil z 2,1 % na 2,6 %. Vzhledem k faktorům rostoucí volatility klimatických změn lze očekávat průběžné přehodnocování smluv neživotního pojištění, kalkulací a růst pojistného podle aktualizovaných pojistných schémat.

Pojišťovny vytvářejí větší technické rezervy v životním pojištění. Z hlediska nákladů na pojistná plnění se zvyšuje pojistné plnění v životním pojištění, které v roce 2007 vzrostlo z 33 % na 41 % celkových nákladů na pojistná plnění. V neživotním pojištění šlo o plnění pojistného za škody z provozu vozidla (17 %), havárie motorových vozidel (16 %) a živelní události včetně škod na majetku (14 %). V neživotním pojištění byla odvětví vystavena opakovaným šokům a nákladům na pojistná plnění zejména v souvislosti s povodní a úhradou škod v roce 2002 a s úhradou škod po orkánu v roce 2007 (Graf IV. 21). Náklady na plnění v neživotním pojištění byly zpravidla vyšší k objemu technických rezerv oproti životnímu pojištění. Vyšší byl i předpis pojistného v důsledku kratšího cyklu plnění (Graf IV.22). Vybraná neživotní odvětví (havarijní, živelní události, škody na majetku) vyžadují spoluúčast zajišťoven. Na celkových nákladech pojistného plnění se podíleli zajišťovatelé 15 %, z toho v životním pojištění 1 % a v neživotním pojištění 25 %.

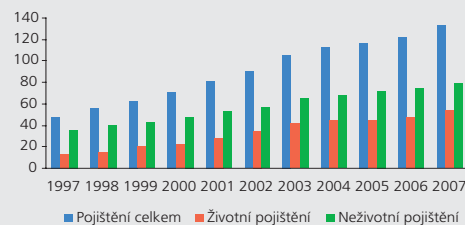
Technické rezervy jsou zdrojem pro investování do finančních aktiv. Pojišťovny umístily 50 % zdrojů do dluhopisů bank a mezinárodních institucí a 6 % do zajišťoven. Další investice směřovaly do hypotečních zástavních listů a podílových listů, nemovitostí, veřejně obchodovatelných akcií a dluhopisů (Graf IV.23).

Pojišťovny splňovaly kritéria solventnosti (podle auditovaných výsledků roku 2006), neboť jejich vlastní zdroje byly vyšší nebo na úrovni požadované míry solventnosti (100 %). Agregovaná disponibilní solventnost podle stávající právní úpravy dosa-

GRAF IV.20

Životní a neživotní pojištění (předepsané pojistné)

(v mld. Kč)

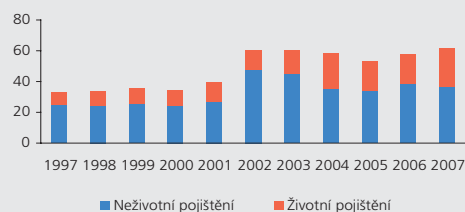


Pramen: ČNB

GRAF IV.21

Náklady na pojistná plnění

(v mld. Kč)

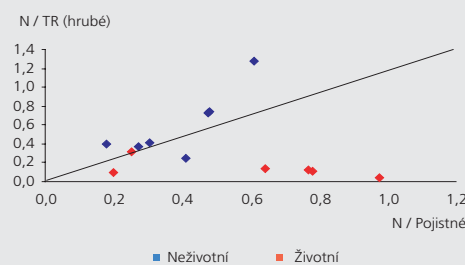


Pramen: ČNB

GRAF IV.22

Nákladovost hlavních pojistných odvětví

(koef.)



Pramen: ČNB

Pozn.: Náklady na pojistná plnění (N), technické rezervy (TR) a předepsané pojistné jsou v hrubé hodnotě (neočistěno od vlivu zajišťovatelů).

GRAF IV.23

Finanční umístění zdrojů do aktiv

(v % finančních investic)



Pramen: ČNB

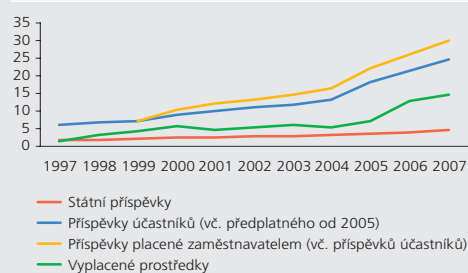
73 Zpráva o finanční stabilitě 2006, ČNB.

Tab. IV.4
Náklady na pojistné smlouvy hrazené zprostředkovatelům
(v %)

	2007	2006
1. Náklady na smlouvy k úhradě v daném roce		
Meziroční růst	17,9	8,4
Podíl na zisku po zdanění	159,8	121,2
2. Pořizovací náklady na smlouvy jako náklad příštích období		
Meziroční růst	43,6	22,9
Podíl na zisku po zdanění	43,1	26,9
Podíl nákladů (1.+2.) na ročním předeřps. hrubém pojistném	19,4	17,2
Podíl nákladů (1.+2.) na celkových nákladech	8,5	8,0
Krytí celkových nákladů ročním pojistným (v letech)	2,3	2,2

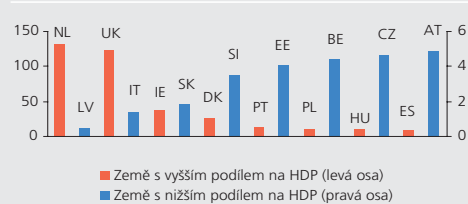
Pramen: ČNB

Graf IV.24
Zdroje penzijních fondů a vyplacené prostředky v daném roce
(v mld. Kč)



Pramen: ČNB

Graf IV.25
Prostředky účastníků penzijního připojištění
(v % HDP)



Pramen: ČNB, ECZ

Pozn.: Data za rok 2006. Vybrané země EU.

Tab. IV.5
Náklady na smlouvy o penzijním připojištění hrazené zprostředkovatelům a vliv přecenění aktiv
(v %)

	2007	2006
1. Náklady na smlouvy k úhradě v daném roce		
Meziroční růst	30,2	20,2
Podíl na zisku z finančních operací	61,6	36,0
Podíl na zisku po zdanění	21,2	17,4
2. Pořizovací náklady na smlouvy jako náklad příštích období		
Meziroční růst	20,2	29,5
Podíl na zisku po zdanění	78,5	69,6
Poměr nákladů (1.+2.) k roční státní podpoře	95,8	88,9
Oceňovací rozdíly mezi cenou pořízení a reálnou hodnotou aktiv ^{1/}		
Podíl na kapitálu penzijních fondů	-124,3	38,3
Poměr k roční státní podpoře	-96,2	28,7

Pramen: ČNB

Pozn: ^{1/} Záporná hodnota vyjadřuje, že reálná (tržní) hodnota klesla pod cenu pořízení aktiv.

hovala trojnásobku požadované solventnosti na trhu životního pojištění a 3,3násobku na trhu neživotního pojištění.

V rámci připravovaného konceptu Solventnost II⁷⁴ absolvovalo 12 tuzemských pojišťoven propočtení solventnosti podle kvantitativní dopadové studie (QIS3). Pojišťovny měly splnit kapitálové požadavky podle nových pravidel, jak solventnostní kapitálový požadavek (SCR) za předpokladu mobilizace vlastních zdrojů pro některé z nich, tak minimální požadavek na kapitál (MCR). V celkových výsledcích 10 pojišťoven splňovalo kritérium solventnosti dle použité metodologie bez dodatečných nároků na kapitálové zdroje. Obdobně jako v zátěžových testech (část 4.2) se potvrdilo, že pro životní pojištění byly určující kapitálové požadavky k tržním rizikům, zejména k úrokovému a akciovému riziku, pro neživotní pojištění převažoval kapitálový požadavek k neživotnímu pojistnému riziku.⁷⁵

Ke stabilitě pojišťoven přispěla rentabilita kapitálu, která v roce 2007 činila 21,7 %, a rentabilita průměrných aktiv, která dosáhla 3,7 %. Protichůdným projevem byly značně rostoucí náklady na pořízení smluv, které mohou v budoucnosti zatížit systém pojištění (Tab. IV. 4).

Penzijní fondy

Na účtech účastníků penzijního připojištění bylo ke konci roku 2007 evidováno 162,4 mld. Kč příspěvků. Z toho státní příspěvek do systému činil 21,9 mld. Kč. Zdroje od zaměstnavatele ve výši 16,6 mld. Kč, na které se příspěvek státu nevztahuje, jsou daňově zvýhodněny. Celkově bylo od roku 1994 v rámci systému vyplaceno 73,3 mld. Kč dávek, z toho bylo vyplaceno 48,8 mld. Kč na jednorázové vyrovnání a 8 mld. Kč jako odbytné. Další vyplacené položky jsou starobní, výsluhová, pozůstalostní a invalidní penze a jiné platby.

Příspěvky od účastníků v posledním období vzrostly (v roce 2007 meziročně o 14,2 %). Tento růst zdrojů byl podpořen příspěvkem státu a daňovými odpočty a silnější motivací obyvatel zajistit se zdroji na stáří. Vyplácené dávky se v posledních dvou letech také poměrně výrazně zvýšily (Graf IV.24).

Podíl penzijního připojištění na HDP v ČR 4,7 % v roce 2007 je nízký v porovnání s dostupnými daty za vybrané země (Graf IV.25). Přesto od roku 2005 došlo v ČR k výraznému nárůstu připojištěných účastníků (v roce 2005 zvýšení počtu dosáhlo 11,3 %, dalších 10 % v roce 2006 a 9,5 % v roce 2007) na celkem 3 936 tisíc připojištěných. V ČR je připojištěna více než třetina obyvatel.

Snaha o získání klientů vedla v letech 2005-2007 obdobně jako v pojišťovnictví k nárůstu nákladů na pořízení smluv (včetně nákladů příštích období). Zprostředkovatelé využili i možnost převodů prostředků do jiných fondů a kalkulovali vyšší částky za nové smlouvy oproti minulosti. Příspěvky účastníků vzrostly meziročně o 14 %, avšak náklady na zprostředkování smluv vzrostly o 30 % ve výsledku roku 2007 a o dalších 20 % v nákladech příštích období. Růst nákladů může v budoucnu zatížit systém penzijního připojištění (Tab. IV.5).

⁷⁴ Nový regulační koncept Solventnost II v pojišťovnictví postihuje nejen pojistně-technické riziko pro životní, neživotní a zdravotní pojištění, ale také tržní rizika, úvěrové a operační riziko. V listopadu 2007 v postupu organizovaném CEIOPS byly zveřejněny výsledky studie (QIS3) ke kalibraci standardního vzorce pro výpočet kapitálových požadavků – minimálního (MCR) a solventnostního (SCR). V roce 2008 probíhá studie (QIS4) k nové kalibraci kapitálových požadavků, technických rezerv a další postupy v propočtu solventnosti.

⁷⁵ CEIOPS' Report on its third Quantitative Impact Study (QIS3) for Solvency II, CEIOPS, October 2007. Výsledky studie za český pojišťovní trh jsou popsány v Justová, I., Kotaška, M. (2007): Vyhodnocení výsledků třetího kola kvantitativní dopadové studie (QIS3) za český pojišťovní trh. Pojišťovní obzor 12/2007.

Penzijní fondy na bázi legislativně vymezených limitů by měly umístit prostředky získané od účastníků do relativně bezpečných aktiv. Ke konci roku 2007 směřovalo 84,8 % investic do dluhopisů vydaných vládními institucemi, do vkladů u domácích bank a do ostatních dluhopisů (Graf IV.26). Do akcií, ale i podílových listů, které mohou být více volatilní, bylo umístěno 10,4 % prostředků. Investice do akcií i podílových fondů byly méně příznivé pro tvorbu zisku. V roce 2007 fondy tratile z finančního umístění prostředků do akcií 6,6 % a do podílových listů 12,5 % z ceny pořízení, tj. cca 1,5 mld. Kč. Do hodnoty aktiv fondů se negativně promítlo i zhodnocení koruny a růst tržních úrokových sazeb.⁷⁶ Meziroční ztráty (oceňovací rozdíly) v součtu přečeňovaného majetku penzijních fondů činily podle rozvahy 5,6 mld. Kč. Hospodářský výsledek penzijních fondů dosáhl hodnoty 4,4 mld. Kč. Vlivem poklesu hodnoty oceňovacích rozdílu byla reálná výkonnost aktiv penzijních fondů mírně záporná.

Existující penzijní fondy jsou koncipované na nezáporném každoročním výnosu, který by po pokrytí nákladů na správu fondů měl zaručit zhodnocení příspěvku klienta při trvalé péči o reálné zvýšení hodnoty majetku fondu správcem.⁷⁷ Rostoucí volatilita na trhu aktiv a především záporné rozdíly mezi reálnou hodnotou aktiv a cenou pořízení však mohou mít v delším období negativní dopad do majetku fondů zejména v případech růstu a urychlení výplat dávek (primárně jednorázových vyrovnání). Přiměřené navýšení kapitálu od akcionářů fondů by bylo žádoucí na obranu proti tomuto riziku (Tab. IV.5).

Investiční společnosti a podílové fondy

V roce 2007 působilo na kapitálovém trhu 18 investičních společností, z toho tři společnosti byly pod kontrolou rezidentských bank. Společnosti si udržovaly vysokou rentabilitu vlastního kapitálu 46,5 % a rentabilitu aktiv 25,6 %. Investiční společnosti zpravidla obhospodařují domácí otevřené podílové fondy s účetnictvím a hospodařením odděleným od obchodů na vlastní účet.

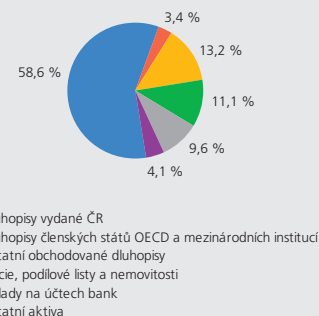
Domácí otevřené podílové fondy představují formu kolektivního investování určenou především pro individuální investory. Ke konci roku 2007 bylo činných 120 fondů s objemem aktiv 191 mld. Kč, v tom 10 fondů peněžního trhu s objemem aktiv 77 mld. Kč (Graf IV.27). Prostřednictvím domácích dceřiných bankovních společností bylo spravováno 66 fondů s objemem aktiv 146 mld. Kč. Banky se tak významně podílejí na zprostředkování obchodů a nabízejí podílové listy jako alternativu k bankovním vkladům.

Na domácím trhu nabízejí zahraniční podílové fondy své produkty prostřednictvím registrovaných investičních zprostředkovatelů a obchodníků s cennými papíry (Graf IV.28). Vlastní investování realizují investiční společnosti (fondy) se sídlem v zahraničí. Celková hodnota investic do zahraničních fondů na území ČR v roce 2007 činila 142 mld. Kč, z toho banky zprostředkovaly 90 % těchto investic (Graf IV.29).

GRAF IV.26

Struktura umístění investic penzijními fondy

(v %, 2007)

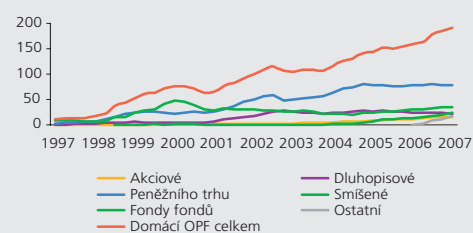


Pramen: ČNB

GRAF IV.27

Aktiva domácích otevřených podílových fondů

(v mld. Kč)

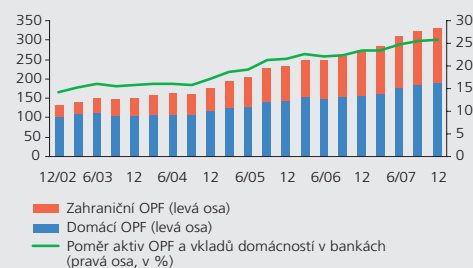


Pramen: ČNB, AFAM ČR

GRAF IV.28

Aktiva otevřených podílových fondů

(v mld. Kč, %)

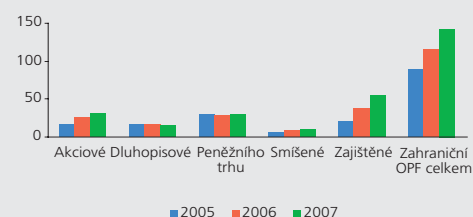


Pramen: ČNB, AFAM ČR

GRAF IV.29

Aktiva zahraničních otevřených podílových fondů

(v mld. Kč)



Pramen: AFAM ČR a AKAT

⁷⁶ Nezajištěné měnové expozice fondů by např. vedly při 10% apreciaci koruny ke ztrátě z přecenění aktiv v řádu 1,5 mld. Kč. Další ztráty by vplynuly z poklesu tržních cen dluhopisů. Při 1% růstu úrokových sazeb by ztráty z přecenění dosáhly 2,5 mld. Kč (viz též část 4.2).

⁷⁷ V posledních letech je diskutována možnost oddělení účetnictví majetku účastníků penzijního připojištění od majetku akcionáře (správce) penzijního fondu. Světová banka předložila studii k penzijním fondům v České republice: Pilot Diagnostic Review of Governance of the Supplementary Private Pension Fund Sector, The World Bank, January 2007. Tato hodnotící studie byla vypracována na žádost Ministerstva financí k principům řízení v doplňkovém důchodovém sektoru a měla by poskytnout doporučení ke zlepšení řízení a kontroly v rámci sektoru a ke zvýšení ochrany účastníků.

Ve struktuře finančních investic ztrácely podíl dluhopisové fondy a fondy peněžního trhu. Klienti projevili zájem o smíšené fondy a fondy fondů a rovněž své první investice směřovali do nových domácích nemovitostních fondů. Růst investic zaznamenaly též zajištěné fondy nabízené ze zahraničí (smluvně zaručují navrácení jistiny a minimální výnos). Investované prostředky do těchto fondů byly nejvyšší, téměř dvojnásobně oproti investicím do akciových zahraničních fondů.

Obchodníci s cennými papíry

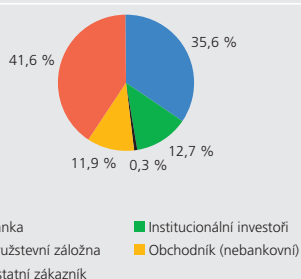
Na kapitálovém trhu ke konci roku 2007 působilo 44 obchodníků s cennými papíry, z toho 31 nebankovních.⁷⁸ Nebankovní obchodníci vykázali v roce 2007 cca 25 mld. Kč svých celkových aktiv, což je mírný nárůst (20 %) oproti loňskému roku. Největší část (80 %) aktiv tvořily úvěry a jiné pohledávky, což je dáno charakterem jejich činnosti. Jejich zisk ke konci roku dosáhl výše 890 mil. Kč. Nebankovní obchodníci podnikali zpravidla s vyšší rentabilitou (rentabilita kapitálu 22,2 % a rentabilita aktiv 3,6 %). Kapitálová přiměřenost nebankovních obchodníků byla vysoká (průměr přes 200 %, medián 25 %), avšak nabývala hodnot s velkým rozptylem (mezi 8 % až 5 000 %). Nebankovní obchodníci spravovali ke konci roku ve své bilanci majetek zákazníků v hodnotě 393 mld. Kč. Co se týká struktury aktivních zákazníků, jejichž počet přesáhl ke konci roku 31 tisíc, převládali jak v jiném, tak v obhospodařovatelském vztahu ostatní zákazníci s více než 40 % (Graf IV. 30). Vzhledem k charakteru činnosti nebankovních obchodníků (časté změny v držení pozicích obchodního portfolia) a jejich orientace spíše na český finanční trh, je riziko dopadu současné krize na tento segment spíše nízké.

Nebankovní zprostředkovatelé financování aktiv

Ke konci roku 2007 působilo na nebankovním úvěrovém trhu 223 leasingových společností s objemem aktiv 278 mld. Kč, 57 společností ostatního úvěrování se 100 mld. Kč a 10 faktoringových a forfaitingových společností s 24 mld. Kč. Na leasing bylo půjčeno 222 mld. Kč, z toho podnikům 143 mld. Kč a domácnostem 77 mld. Kč (Tab. IV.6). Zatímco v roce 2006 byl meziroční růst leasingových půjček (5,3 %) ve srovnání s růstem bankovních úvěrů (19,9 %) relativně nízký, v loňském roce se tyto ukazatele téměř vyrovnaly a dosáhly úrovně 17 %. Hlavním důvodem byly zřejmě očekávané změny v daňové reformě, prostřednictvím které dochází k omezení daňových výhod finančního leasingu. Tyto daňové změny patrně vedly k efektu předzásobení. Přestože leasingové půjčky využívají spíše nefinanční podniky (65 %), meziroční růst leasingových půjček byl vyšší u domácností (34 %). Spotřebitelské úvěry, půjčky formou splátkového prodeje a půjčky z kreditních karet od společností ostatního úvěrování činily celkem 75 mld. Kč, z toho převážná většina byla poskytnuta domácnostem. Jejich meziroční růst 20 % ovšem nedosáhl tempa růstu bankovních spotřebitelských úvěrů domácnostem (35,1 %). Celkové poskytnuté úvěry, resp. nefinančním podnikům, zajištěné pohledávkami tvořily v loňském roce 20 mld. Kč. Dynamika růstu se mírně zrychlila, meziročně pak o 1,6 p.b.

Rizikem vyplývajícím z aktivity nebankovních úvěrových institucí by mohl být fakt, že tyto instituce nepodléhají přímému dohledu. V řadě případů leasingových společností se však jedná o instituce kontrolované bankami nebo jinými velkými finančními institucemi.

GRAF IV.30
Struktura zákazníků OCP podle objemu obhospodařených obchodů v roce 2007
(v %)



Pramen: ČNB

TAB. IV.6
Aktivita společností leasingových, ostatního úvěrování, faktoringových a forfaitingových
(mld. Kč, meziroční změna v %)

	2005	2006	2007	meziroční změna 06/07
Společnosti finančního leasingu				
Půjčky celkem	182,6	190,2	222,1	16,8
Půjčky nefinančním podnikům	126,8	131,2	143,4	9,4
Půjčky domácnostem	53,8	57,3	76,9	34,4
Společnosti ostatního úvěrování				
Půjčky celkem	54,1	62,3	74,7	20,0
Půjčky nefinančním podnikům	2,1	3,3	4,6	38,8
Půjčky domácnostem	51,3	57,5	69,1	20,2
Faktoringové a forfaitingové společnosti				
Půjčky nefinančním podnikům	14,2	16,9	20,4	20,6

Pramen: ČNB

⁷⁸ Devět nebankovních OCP je aktivními členy pražské burzy a jejich objem obchodů za rok 2007 dosáhl 1 456 mld. Kč s akciemi a 2,97 mld. Kč s dluhopisy. Zatímco meziroční nárůst v případě akcií dosáhl 20 %, jejich obchody s dluhopisy klesly oproti roku 2006 téměř o polovinu. Bankovní i nebankovní OCP realizovali s oběma typy instrumentů objemy obchodů ve výši 1 998 mld. Kč.

4.2 HODNOCENÍ ODOLNOSTI FINANČNÍHO SEKTORU

Finanční sektor je podle výsledků zátěžových testů odolný vůči podstupovaným tržním, kreditním i některým specifickým rizikům. Pouze extrémní makroekonomický scénář s výraznými nepříznivými dopady do úrokových sazeb, měnového kurzu a růstu HDP by vyvolal nutnost vysokých kapitálových injekcí pro udržení regulačních limitů a dostatečné kapitálové vybavenosti finančních institucí. To se týká zejména penzijních fondů, které jsou dle výsledků testů velmi citlivé vůči tržním rizikům. Indikátor stability bankovního sektoru potvrzuje pokračující proces optimalizace kapitálu v bankovním sektoru při zachování odolnosti vůči hlavním rizikům. Jednoduché testy bilanční likvidity bank indikují dostatečnou odolnost bankovního sektoru vůči odlivu depozit a některým dalším hypotetickým změnám na finančním trhu, při extrémní variantě tlaků na bilanční likviditu však odolávají pouze instituce se silnou depozitní základnou.

Cílem této části je zhodnotit odolnost českého finančního sektoru. K tomu využijeme zátěžové testy kvantifikující dopad různých šoků do finančních institucí a dále některé doplňkové indikátory. V rámci zátěžového testování jsou především analyzovány dopady modelově konzistentních alternativních scénářů. Pro detailní analýzu některých specifických rizik byly provedeny i některé citlivostní analýzy. Tato kapitola též nově prezentuje provedené testy bilanční likvidity bankovního sektoru (viz Box 7).

Ve druhé a třetí kapitole zprávy byly představeny tři alternativní scénáře nepříznivého vývoje pojmenované jako „bezpečný přístav“, „krize trhu nemovitostí“ a „ztráta důvěry“. Všechny scénáře byly primárně definovány vývojem klíčových ekonomických ukazatelů, jako je HDP, inflace, míra nezaměstnanosti, krátkodobé úrokové sazby a měnový kurz, a konstruovány modelově konzistentním způsobem pomocí oficiálního predikčního modelu ČNB (Tab. IV.7). Další parametry vstupující do zátěžových testů byly odvozeny s využitím hodnot výše uvedených makroekonomických proměnných pomocí dílčích modelů a expertních odhadů založených na historických průměrech či některých zahraničních zkušenostech. Klíčový parametr pro testování kreditního rizika, tj. podíl ohrožených úvěrů na celkových úvěrech, byl generován pomocí modelu kreditního rizika a modelu růstu úvěrů.⁷⁹ Expertně byly nastaveny hodnoty pro parametry z trhů aktiv, tj. vývoj cen akcií, dlouhodobých výnosů a cen nemovitostí (Tab. IV.8 a Tab. IV.9).

Dopady jednotlivých alternativních scénářů je možné srovnat s nejpravděpodobnějším vývojem ekonomiky, který je zachycen pomocí základního scénáře (baseline). Ten vychází z oficiální makroekonomické prognózy ČNB z února 2008 a předpokládá pokles tempa růstu HDP v roce 2008, pozvolné posilování měnového kurzu a vyšší míru inflace, která však začne od druhého čtvrtletí 2008 postupně klesat.⁸⁰ Vzhledem k tomu, že základní scénář neslouží jako scénář šokový, vstupují v tomto případě do zátěžových testů průměrné hodnoty predikovaných makroekonomických veličin pro rok 2008 (Tab. IV.8 a Tab. IV.9).

Celkové účinky šoků – označené též jako ztráty – jsou vyjádřeny absolutně i relativně v poměru ke kapitálu či minulým ziskům.⁸¹ Zároveň se předpokládá, že by

⁷⁹ Oba modely jsou detailně popsány v tématickém článku Vývoj kreditního rizika a zátěžové testování bankovního sektoru v ČR ve Zprávě o finanční stabilitě 2006.

⁸⁰ Základní scénář je detailně popsán v Zprávě o inflaci ČNB 1/2008 z února 2008.

⁸¹ Jedná se o „hrubé“ ztráty ve smyslu souhrnných dopadů analyzovaných šoků. Bankovní sektor jako celek může zůstat i v případě těchto hrubých ztrát ziskový, pokud je schopen generovat dostatečné výnosy na pokrytí těchto ztrát. Zátěžové testy v sobě zahrnují odezvu finančních institucí na negativní dopady předpokládaných šoků, a proto je předpokládáno, že jako první linii obrany před snížením kapitálové přiměřenosti finanční instituce použijí zisk (resp. výnosy, které jej generují).

Tab. IV.7
Kalibrace základního scénáře (baseline) a alternativních scénářů

(průměrné hodnoty pro rok 2008)

	Baseline	Scenář A	Scenář B	Scenář C
Reálný růst HDP (% , y-o-y)	4,1	2,4	0,3	2,8
Míra inflace – CPI (% , y-o-y)	6,2	7,0	5,3	8,0
Míra nezaměstnanosti (v %)	6,0	6,3	6,7	6,3
Úrok. sazba 1Y PRIBOR (%)	3,8	2,8	1,5	8,7
Měnový kurz CZK/EUR	... 1/	25,6	27,0	30,5

Pramen: ČNB

Pozn.: 1/ V roce 2008 očekává baseline nejprve určitou korekci rekordních hodnot a poté mírnou apreciaci.

Tab. IV.8
Typ scénáře a velikost šoku v zátěžovém testu bank

Typ scénáře	Baseline	Scenář A	Scenář B	Scenář C
Změna úrokových sazeb CZK	-0,2 p.b.	0,1 p.b.	-0,9 p.b.	4,4 p.b.
Změna úrokových sazeb EUR	-0,8 p.b.	-1,4 p.b.	-0,4 p.b.	-0,4 p.b.
Změna měn. kurzu CZK/EUR				
(- apreciacie)	-	-6,7%	-0,4%	20,1%
Míra defaultů úvěrů	4,2%	5,2%	6,9%	4,9%
Růst celkových úvěrů	16,4%	9,9%	14,6%	4,9%
Riziko mezibankovní náklady	x	x	x	x
Změna cen nemovitostí				
(+ růst, - pokles)	15%	0%	-30%	-5%

Pozn: Změny parametrů jsou rozdílem stavu mezi 4Q2007 a 1Q2008; v případě baseline jde o změnu mezi 4Q2007 a průměrnou hodnotou roku 2008.

Tab. IV.9
Typ scénáře a velikost šoku v zátěžovém testu pojišťoven a penzijních fondů

Typ scénáře	Baseline	Scenář A	Scenář B	Scenář C
Změna úrokových sazeb CZK	-0,2 p.b.	0,1 p.b.	-0,9 p.b.	4,4 p.b.
Změna úrokových sazeb EUR	-0,8 p.b.	-1,4 p.b.	-0,4 p.b.	-0,4 p.b.
Změna měn. kurzu CZK/EUR				
(- apreciacie)	-	-6,7%	-0,4%	20,1%
Zvýšení úvěrů v selhání (reklasifikaci)	4,2%	5,2%	6,9%	4,9%
Změna hodnoty akcií	0%	-15%	-15%	-15%
Změna cen nemovitostí				
(+ růst, - pokles)	15%	0%	-30%	-5%
Zvýšení rizika v ŽP1/ (riziko epidemie)	3%	3%	3%	3%
Zvýšení rizika v NP1/ (riziko klimatických změn)	50%	50%	50%	50%

Pozn.: 1/ Pouze pro test pojišťoven.

Pozn: Změny parametrů jsou rozdílem stavu mezi 4Q2007 a 1Q2008; v případě baseline jde o změnu mezi 4Q2007 a průměrnou hodnotou roku 2008.

jednotlivé finanční instituce generovaly zisk na úrovni průměru několika posledních let, který by mohly využít pro krytí ztrát z analyzovaných šoků.⁸² Alokace zisku pro krytí ztrát by probíhala až do výše původní kapitálové přiměřenosti, pokud to objem zisku dovoluje.

Metodologie a výsledky zátěžových testů bank byly popsány v předchozích zprávách o finanční stabilitě. Ve srovnání s loňským rokem byl zpřesněn výpočet úrokového rizika podle měn (detailně pro dluhopisové portfolio jednak v korunách, jednak v cizích měnách) a nově zahrnut efekt poklesu cen nemovitostí.

Metodologie a výsledky zátěžových testů pro pojišťovny a penzijní fondy byly zveřejněny ČNB poprvé ve Zprávě o finanční stabilitě za rok 2006.⁸³ Zátěžové testy pojišťoven využívají platného propočtu solventnosti v pojišťovnách a taktéž přepočít na kapitálovou přiměřenost za účelem srovnání výsledků s bankami. Propočtené kapitálové požadavky se vztahují k vlastnímu kapitálu, a to odděleně pro životní a neživotní pojištění. V zátěžovém testování pojišťoven jsou zachycena stejná tržní rizika⁸⁴ a taktéž úvěrové riziko (respektive riziko selhání protistrany) vyplývající z jednotlivých alternativních scénářů jako v případě bankovního sektoru. Navíc test pojišťoven zahrnuje šoky specifické v pojišťovnictví. Pro neživotní pojištění jde o šok klimatických změn a následků živelních událostí na majetek (riziko katastrofických událostí). V životním pojištění je hypotetický šok spojován s rizikem vzniku a následků epidemií. Šok v životním pojištění byl definován jako zvýšení rezerv pojistného, předepsaného pojistného nebo hrubé výše technických rezerv v závislosti na druhu odvětví životního pojištění. Ve všech případech byly tyto položky ve scénáři navýšeny o 3 %. V neživotním pojištění byl šok pro scénář nastaven jako 50% růst nákladů pojistného plnění v referenčním (zpravidla tříletém) období a byl odvozen z historických zkušeností (škody na pojištěném majetku při povodních v ČR v roce 2002). V případě, že pojišťovna nepostačuje dosavadní rezervy či plnění ze strany zajišťovatelů a požadovaná míra solventnosti by klesla, představuje nepokrytá část účinku šoku požadavek na kapitál. Testy zohledňují participaci zajišťoven v rozsahu předepsaném pro výpočet solventnosti.⁸⁵

Testy penzijních fondů zahrnují tržní rizika (úrokové, akciové a měnové) a riziko selhání protistrany (úvěrové) a jsou obdobné testům pojišťoven.

Nejvýznamnějším tržním rizikem v sektoru penzijních fondů a pojišťoven je úrokové riziko. Výpočet účinku úrokového šoku vychází z podrobných údajů o investičním portfoliu dluhových instrumentů jednotlivých institucí, na rozdíl od loňského roku, kdy výpočet vycházel z agregovaných údajů. Tyto informace (včetně měny, splatnosti a kupónu jednotlivých instrumentů) umožňují velmi přesně vypočítat hodnotu portfolia při změnách úrokových sazeb. Pro analýzu dopadu alternativních scénářů bylo počítáno s oddělenými portfolii v korunách a v cizích měnách.

⁸² To je relativně optimistický předpoklad, neboť při nepříznivém vývoji ekonomiky je možné očekávat kromě poklesu hodnoty držených aktiv a nárůstu nákladů z titulu poklesu kvality úvěrového portfolia též nižší poptávku po finančních službách. To by vedlo k poklesu aktivity finančních institucí a odrazilo se na úrokových i neúrokových příjmech.

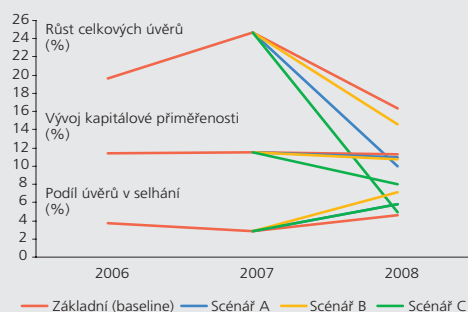
⁸³ Aktuálně se zátěžovými testy pojišťoven zabývají centrální banky nebo dohledové orgány nad pojišťovnami v řadě zemí EU. Obdobné testy jsou součástí zpráv Mezinárodního měnového fondu a Světové banky v programu Financial Sector Assessment Program (FSAP). Pro zátěžové testy individuálních pojišťoven existují doporučení Mezinárodní asociace dohledů nad pojišťovnami.

⁸⁴ Výpočet účinku měnového šoku v testu lze chápat jako přibližný, neboť se zakládá na dílčí dostupné informaci o aktivech v cizí měně a měnových nástrojích. Nicméně v bilancích pojišťoven existují relativně nízké závazky v cizí měně.

⁸⁵ Dopad šoků na plnění pojišťoven by mohl být plně přenesen na zajišťovny. V zátěžovém testování podle konceptu Solventnost I zahrnuje výpočet požadované míry solventnosti uvažované minimální krytí na vlastní vrub pojišťovny ve výši 50 % pro neživotní, resp. 85 % pro životní pojištění.

GRAF IV.31

Výsledky scénářů makro zátěžového testu bank



Pramen: ČNB

Pozn: Růst celkových úvěrů byl definován jako průměrné meziroční tempo růstu domácích úvěrů. Podíl úvěrů v selhání (na roční bázi) se vztahuje k odhadu objemu úvěrů ke konci roku 2008.

Dopad alternativních scénářů do bankovního sektoru

Dopad scénáře A („bezpečný přístav“) do bankovního sektoru je relativně mírný oproti dopadům ostatních alternativních scénářů (Tab. IV.10). Celkové účinky šoků by činily 53 mld. Kč (zhruba 24 % kapitálu bank), resp. 112 % průměrných ročních zisků za posledních pět let. Ztráty bankovního sektoru by v tomto scénáři byly taženy nárůstem úvěrového rizika, zejména u nefinančních podniků (cca 53 % celkových ztrát). To je důsledkem silného zhodnocení koruny, která by způsobila problémy se splácením úvěrů exportně orientovaného podnikového sektoru. Pokles růstu HDP by se však odrazil i na příjmech domácností a tím i na jejich schopnosti splácet své závazky. Míra defaultu na celkovém portfoliu úvěrů by vzrostla z 2,8 % na 5,8 %, z čehož u podniků z 3 % na 7,9 % a u domácností z 2,7 % na 3,1 %. Z tržních rizik by určité ztráty byly způsobeny při apreciaci měny, a pokud by pak došlo k mezibankovní nákaze, došlo by k dalším, i když omezeným ztrátám. Kapitálová přiměřenost by po alokaci disponibilního zisku poklesla z 11,5 % na 11 % a zůstala by relativně vysoko nad regulačním minimem (Graf IV.31).

Dopad scénáře B („krize trhu nemovitostí“) je mírně větší než u předchozího scénáře. Celkové účinky zde obnášejí 57 mld. Kč (120 % průměrných zisků). Kapitálová přiměřenost by poklesla z 11,5 % na 10,8 % a taktéž by zůstala pohodlně nad regulačním minimem (Graf IV.31). I v případě scénáře B by byly ztráty taženy především úvěrovým rizikem za nefinančními podniky, vzhledem k poklesu cen nemovitostí by však došlo k vyšším defaultům i v sektoru domácností. Celková míra defaultu by vzrostla na cca 7,1 % v roce 2008.

Největší dopad na stabilitu bankovního sektoru by zaznamenal scénář C („ztráta důvěry“). Jedná se o extrémní scénář, celkové účinky šoků by činily až 118 mld. Kč, tj. 2,5krát by převýšily průměrné zisky posledních let. Pro udržení regulačního minima kapitálové přiměřenosti by byla třeba kapitálová injekce ve výši 38 mld. Kč. Ztráty by byly taženy úrokovým a úvěrovým rizikem. Silná depreciace koruny by sice nezpůsobila ztráty vzhledem k dlouhé měnové expozici, tlak znehodnocené měny na inflaci by však vedl k vysokým úrokovým sazбám a ztrátám zejména kvůli poklesu cen dluhopisů. Vysoké úrokové sazby a pokles růstu HDP by vedly k růstu míry defaultu podniků a domácností celkem na cca 5,8 % v roce 2008.

Dopad alternativních scénářů do sektoru pojišťoven

Všechny tři scénáře by vyvolaly určité negativní dopady v sektoru pojišťoven, sahající od 9,8 mld. Kč ve scénáři A (tj. cca 85 % průměrného zisku posledních dvou let) přes 6,1 mld. Kč ve scénáři B (54 % zisku) až k poměrně razantnímu dopadu scénáře C ve formě negativních účinků na úrovni 19 mld. Kč (167 % zisku) z podstatných tržních šoků, úvěrového rizika a testovaných specifických rizik (Tab. IV.11). Pro případné dorovnání ztrát by pojišťovny použily zisk před zdaněním (o němž se předpokládá, že by při absenci šoků dosáhl průměrné výše posledních dvou let) a vyrovnávací rezervy (v neživotním pojištění), pokud jimi disponují, aby zabránily poklesu solventnosti v životním a neživotním pojištění pod stanovené minimum 100 %, resp. poklesu kapitálové přiměřenosti.

Pojišťovny by byly schopny odolat extrémní zátěži plynoucí ze specifických šoků (klimatické změny, epidemie) s dopadem na úrovni 60 mld. Kč nákladů na plnění pojistného v tříletém a víceletém horizontu (přestože zhruba o třetinu převyšují náklady na likvidaci škod způsobených záplavami v roce 2002). Je to dáno objemem technických rezerv, rozložením pojistného plnění do více let, participací a plněním ze strany zajišťoven a úhradou škod se spoluúčastí pojistníků. Na růst četnosti projevů změn klimatu, možných rostoucích škod a nákladů na pojistná plnění jsou pojišťovny schopny při řízení rizik reagovat úpravami postupů zejména v neživotním pojištění. V kombinaci s ostatními šoky by ani pro extrémní scénář C solventnost v souhrnu neklesla pod minimum 100 %.

Tab. IV.10

Výsledky zátěžových testů bank (kapitálová přiměřenost, v % a v p.b.)

Typ scénáře	Baseline 2007	Scenář A 2007	Scenář B 2007	Scenář C 2007
Kapitálová přiměřenost (CAR) 1/	11,5	11,5	11,5	11,5
Výsledky pro zvolený typ scénáře				
Celkový účinek šoků (p.b. CAR)	-2,1	-2,8	-3,0	-6,3
Úrokový šok	0,2	0,1	0,6	-2,6
Měnový šok	-0,1	-0,2	0,0	0,5
Úvěrový šok	-2,0	-2,4	-3,3	-3,6
... domácnosti	-0,5	-0,5	-0,5	-0,5
... nefinanční podniky	-1,0	-1,5	-2,0	-0,6
Mezibankovní nákaza 2/	-0,2	-0,2	-0,2	-0,7
CAR před alokací zisku	9,4	8,7	8,5	5,2
Alokace zisku (p.b. CAR) 3/	1,8	2,3	2,2	2,8
CAR po testu	11,3	11,0	10,8	8,1
Kapitálová injekce (% HDP) 4/	0,0	0,1	0,1	1,1
Podíl bank s negativ. kapitálem 5/	0,0	0,0	0,0	14,9

Poznámky:

1/ CAR je kapitálová přiměřenost, definovaná v souladu s příslušnými předpisy ČNB zejména o pravidlech obezřetného podnikání.

2/ Test integrovaný s mezibankovní nákazou a očekávanou mírou ztráty nesplacení expozic 100%LGD a zvolenou pravděp. selhání bank podle CAR.

3/ Scénáře předpokládají, že při absenci šoků by každá banka vytvořila zisk (či ztrátu) na úrovni průměru předchozích 5 let a případný zisk (výnos) by použila jako první linii obrany před snížením CAR.

4/ Kapitál potřebný k tomu, aby každá banka v systému měla po testu CAR alespoň 8 %.

5/ Podíl bank se záporným kapitálem po působení šoků (v % celkových aktiv).

Tab. IV.11

Výsledky zátěžových testů pojišťoven (kapitálová přiměřenost, v % a v p.b.)

Typ scénáře	Baseline 2007	Scenář A 2007	Scenář B 2007	Scenář C 2007
CAR 1/ pro pojišťovny celkem (%)	13,3	13,3	13,3	13,3
Souhrnný účinek šoků z expozic (p.b.)	1,2	-3,0	-1,7	-6,3
Úrokový šok	1,3	-0,1	1,3	-5,7
Měnový šok	-0,3	-0,6	0,0	1,9
Úvěrový šok	-0,2	-0,2	-0,3	-0,4
Akciový šok	0,0	-2,1	-2,1	-2,1
Šok cen nemovitostí	0,3	0,0	-0,7	-0,1
Souhrnný účinek šoků v pojištění (p.b.)	-0,4	-0,5	-0,4	-0,5
Životní pojištění	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1
Neživotní pojištění	-0,4	-0,4	-0,4	-0,4
...Pojištění motorových vozidel	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2
...Klimatické změny, živél, majetek	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2
CAR před alokací zisku a vyr. rezerv	14,1	9,9	11,2	6,5
Alokace zisku a vyrovnávací rezervy (p.b.)	-1,3	2,8	1,6	3,9
CAR po testu (%)	12,8	12,7	12,8	10,4
Kapitálová injekce (% HDP)	0,2	0,2	0,2	0,3

Poznámky:

Pozn.: 1/ Propočet za červen 2007, odvozený pro ilustraci od metodiky pro kapitálovou přiměřenost bank v roce 2006.

Tab. IV.12
Solventnost a výsledky testů pojišťoven
(v %)

Typ pojištění	Celkem	Životní	Neživotní
Scénář Baseline SOLVE	315	301	327
SOLVE po testu	286	290	283
Požadovaná / disponibilní solventnost	35	34	35
Scénář A SOLVE	315	301	327
Před alokací zisku a vyrovnávací rezervy	249	286	220
SOLVE po testu	284	288	280
Požadovaná / disponibilní solventnost	35	35	36
Scénář B SOLVE	315	301	327
Před alokací zisku a vyrovnávací rezervy	268	326	222
SOLVE po testu	285	289	281
Požadovaná / disponibilní solventnost	35	35	36
Scénář C SOLVE	315	301	327
Před alokací zisku a vyrovnávací rezervy	200	125	260
SOLVE po testu	250	217	276
Požadovaná / disponibilní solventnost	40	46	36

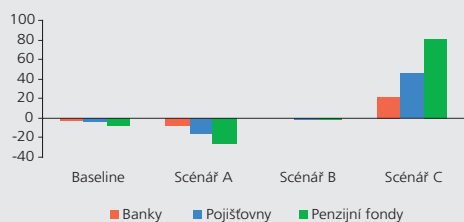
Pramen: ČNB

Tab. IV.13
Účinky šoků v zátěžových testech penzijních fondů
(v p.b. kapitálové příměšenosti)

Typ scénáře	Baseline	Scénář A	Scénář B	Scénář C
Celkový účinek šoků (p.b.)	0,5	-5,8	0,5	-16,7
Úrokový šok	1,1	-0,2	4,6	-20,3
Měnový šok	-1,0	-2,3	-0,1	7,2
Úvěrový šok	0,0	0,0	0,0	0,0
Akciový šok	0,0	-3,3	-3,2	-3,4
Šok cen nemovitostí	0,3	0,0	-0,7	-0,1

Pozn.: Propočet za červen 2007, odvozený pro ilustraci od metodiky pro kapitálovou příměšenost bank v roce 2006.

Graf IV.32
Potenciální účinek měnového šoku z otevřené expozice
(v % běžného zisku 2007)



Pramen: ČNB

Pozn.: Apreciace CZK (scénář Baseline, A, B) a depreciace CZK (scénář C); účinek před možným zajištěním měnovými nástroji.

Tab. IV.14
Hodnota hypotečních úvěrů k hodnotě nemovitosti
(kolaterálu)
(LTV v %)

Rok	Váž. průměr	Dolní decil	Medián	Horní decil
2005	43	17	49	81
2006	43	27	53	74
2007	45	38	55	65

Pramen: ČNB

Pozn.: Banky včetně stavebních spořitelců.

Výsledky zátěžových testů naznačují, že sektor pojišťoven jako celek by byl schopen obstát i při poměrně silných šocích s přihlédnutím ke stávajícímu kapitálovému vybavení, technickým rezervám a využití zajištění. Nejméně příznivý výsledek měl test podle scénáře C, kde by se značný úrokový i akciový šok nejvíce projevil v životním pojištění univerzálních pojišťoven. Hloubka dopadu kombinace nepříznivých šoků je zřejmá z poměru solventnosti před alokací zisku a vyrovnávacích rezerv (Tab. IV.12).

Dopad alternativních scénářů do sektoru penzijních fondů

Zátěžové testy penzijních fondů naznačují, že fondy jsou velmi citlivé na nepříznivý vývoj ekonomiky a ne vždy disponují dostatečným kapitálovým polštářem pro krytí tržních rizik. Vzhledem k vysoké citlivosti na úrokové riziko by největší ztráty vznikly při realizaci scénáře C, který předpokládá značný nárůst úrokových sazeb (Tab. IV.13). Agregovaný vliv šoků by byl pro ně velmi silný, pokud by tento posun výnosové křivky doprovázelo posílení měny a pokles hodnoty držených akcií. Ztráty scénáře C by dosáhly až 175 % loňských (průměrných) zisků a vyžadovaly by poměrně velké kapitálové injekce.

Kromě úrokového a akciového rizika jsou penzijní fondy poměrně citlivé na změnu měnového kurzu. Vzhledem k převaze cizoměnových aktiv nad cizoměnovými pasivy jsou vystaveny riziku výraznější apreciacie domácí měny (Graf IV.32).

Citlivostní analýza: úvěrové riziko a role cen nemovitostí

Z pohledu finančních institucí slouží rezidenční a komerční nemovitosti nejen jako investiční instrument, ale též jako zástava zejména pro úvěry domácnostem a podnikům. Vysoká dynamika růstu úvěrů na bydlení a úvěrů developerům často zajištěných nemovitostmi vede k otázce, jaký by byl dopad na úvěrové riziko bank v případě, kdy by byl nárůst nesplacených úvěrů kombinován s poklesem cen zastavených nemovitostí (kolaterálu) v případě jejich hromadného prodeje.

V zátěžových testech předpokládáme, že nově vzniklé úvěry v selhání mají poměr LTV (loan-to-value) ve výši 100 %.⁸⁶ To je poměrně radikální předpoklad, neboť průměrné hodnoty se v případě úvěrů na bydlení i podnikových úvěrů zajištěných nemovitostmi pohybují kolem 45 % (Tab. IV.14). Pokračující růst cen nemovitostí navíc dále snižuje poměr LTV pro již splacené úvěry. Na druhou stranu lze předpokládat, že ty subjekty, které se zadlužily přesně ve vyšší hodnoty kolaterálu, nedisponují dostatečnými rezervami a vzhledem k vyšší rizikovosti takových úvěrů čelí i vyšším úrokovým sazbám a jsou tak náchylnější k defaultu.

Jednoduchá citlivostní analýza úvěrů na bydlení předpokládá, že nárůst podílu úvěrů v selhání by byl doprovázen poklesem cen nemovitostí ve stejném rozsahu.⁸⁷ Problémoví dlužníci nebo přímo banky by realizovali zástavu prodejem na trhu nemovitostí, což by ve větších objemech způsobilo pokles cen nemovitostí. Tento jednoduchý test potvrdil vysokou odolnost bankovního sektoru vůči šoku do portfolia

⁸⁶ Při aplikaci standardizovaného přístupu je podle pravidel obezřetného podnikání uznatelné jen takové zajištění nemovitostí, které splňuje tzv. podmínku přezajištění (pravidla Basel II a vyhláška ČNB vymezují vztah mezi hodnotou nemovitosti a objemem expozice tak, že hodnota nemovitosti musí významně převyšovat hodnotu expozice, resp. plně krýt jistinu i příslušenství k úvěrům, tj. včetně úroků a dalších poplatků), přičemž expozici lze rozdělit na zajištěnou a nezajištěnou část. Konkrétní LTV pro zajištěnou část ale stanoveno není. Současný růst cen na nemovitostním trhu bydlení v ČR, a tedy rostoucí hodnota kolaterálu, snižuje potenciální riziko inkasovaných ztrát bankou při dobrovolném prodeji zastavených nemovitostí dlužníkem.

⁸⁷ Například 20% nárůst objemu úvěrů v selhání by tak podle tohoto velmi zjednodušeného předpokladu vedl k poklesu cen nemovitostí právě o 20 %.

hypotečních úvěrů při uvedených radikálních předpokladech. S přihlédnutím k agregátnímu vývoji úvěrů by bankovní sektor měl odolat zátěži nárůstu podílu nesplacených hypotečních úvěrů na celkových hypotečních úvěrech až k 25 %, pokud by výnos z dobrovolného prodeje zastavených nemovitostí činil nejméně 75 % jejich hodnoty (Graf IV.33).

V modelově konzistentních zátěžových testech je možné pokles cen nemovitostí zakomponovat ve výpočtu účinků na kapitál a v rámci agregovaného propočtu představuje dílčí nepřímý účinek k úvěrovému riziku. Scénář B konstruovaný jako „krize developerů“ uvažoval relativně vysoký šok pro ceny nemovitostí, a proto jsou jeho dopady nejvyšší. Ačkoliv scénář uvažoval jednorázové snížení cen nemovitostí na bydlení o 30 %, účinek v úvěrovém riziku a kapitálové přiměřenosti byl velmi nízký (Graf IV.34).

Citlivostní analýza: role úrokového rizika

Pro scénář C „ztráta důvěry“ byla provedena citlivostní analýza dopadu plynulého zvýšení úrokové sazby na banky, pojišťovny a penzijní fondy. V testech se předpokládá poloviční posun dlouhého konce výnosové křivky, tzn. že nárůst dlouhodobých úrokových sazeb (od pěti let výše) je poloviční než nárůst krátkodobých úrokových sazeb. Citlivostní analýza ukázala, že kapitálová přiměřenost bankovního sektoru by se dostala pod regulační minimum při nárůstu krátkodobých úrokových sazeb o více jak 4,4 p.b. (Graf IV.35). Penzijní fondy jsou naproti tomu daleko citlivější. Pokud bychom hypoteticky pro penzijní fondy předpokládali kapitálovou přiměřenost ve výši 8 %, jejich kapitál by se při absenci dodatečné kapitálové injekce dostal na nulu už při zvýšení úrokových sazeb o cca 4 p.b.

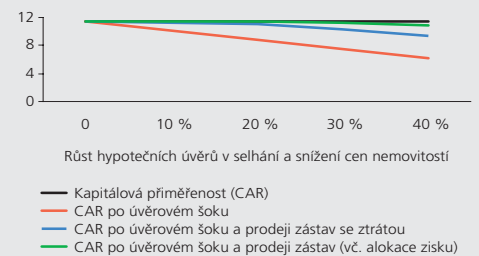
Vysoká citlivost portfolia dluhopisů pojišťoven a penzijních fondů na změny úrokové sazby je dána časovou strukturou jejich portfolií. Investice v životním pojištění zpravidla směřují do dlouhodobých instrumentů, v neživotním pojištění časovou strukturou determinuje odlišný charakter tvorby technických rezerv a pojistného plnění. Jednotkový šok by se projevil zejména ve snížení hodnoty střednědobých a dlouhodobých dluhopisů, nejvíce pro portfolia životního pojištění a také pro penzijní fondy (Graf IV.36).

Box 7: Zátěžové testování bilanční likvidity bank

Turbulence sužující světové finanční trhy od léta roku 2007 připomněly zásadní význam bilanční likvidity bank pro zajištění efektivního fungování bankovního sektoru.⁸⁸ Vyschnutí tržní likvidity na mnohých finančních trzích způsobilo problémy několika bankám s financováním bilančních a mimobilančních aktivit. To podnítilo regulující a dohledové autority k dialogu s dohlíženými finančními institucemi ohledně politiky řízení bilanční likvidity s cílem omezit riziko opakování takové situace v budoucnosti. Jedním z dílčích nástrojů při řízení likviditního rizika je užití zátěžových testů, které mohou určitým způsobem bankám napomoci vyhodnotit možný negativní dopad málo pravděpodobného zátěžového scénáře na jejich likvidní pozici a následně nastavit velikost ochranného polštáře proti potenciálnímu likviditnímu šoku.

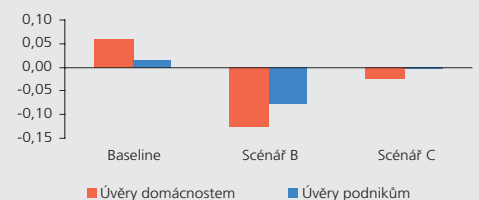
Jednoduchému zátěžovému testování bilanční likvidity jednotlivých bank se věnuje i tento box. Byl použit ilustrační zátěžový test, který v sobě zahrnuje

GRAF IV.33
Jednoduchý test pro hypoteční úvěry
(v %, 2007)



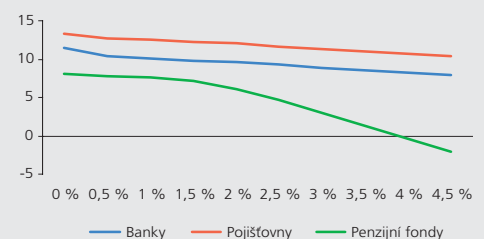
Pramen: ČNB
Pozn.: Scénáře s dodatečným selháním 10 – 40 % hypotečních úvěrů, které byly hrazeny prodejem zástav nemovitostí za 90 – 60 % hodnoty.

GRAF IV.34
Nepřímý účinek změny cen nemovitostí v úvěrovém riziku
(v p.b. kapitálové přiměřenosti, 2007)



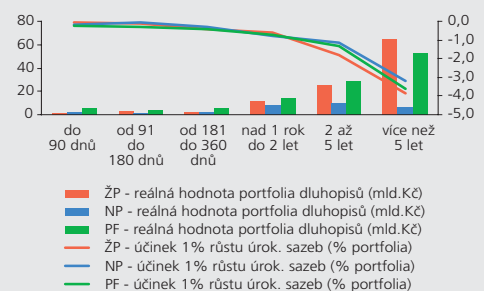
Pramen: ČNB
Pozn.: Scénář A nepředpokládá změnu cen nemovitostí.

GRAF IV.35
Plynulá změna úrokové sazby pro vybraný scénář
(v % kapitálové přiměřenosti, 2007)



Pramen: ČNB
Pozn.: Propočteno pro scénář C.

GRAF IV.36
Citlivost portfolia dluhopisů na změnu úrokových sazeb
(podle košů splatnosti, v mld. Kč, %, 2007)



Pramen: ČNB
Pozn.: Účinek 1% růstu úrokových sazeb odvozen z čisté hodnoty portfolia dluhopisů (práva osa). Zbýtková splatnost portfolia odvozena od modifikované délky. ŽP - životní pojištění, NP - neživotní pojištění, PF - penzijní fondy.

⁸⁸ Bilanční likvidita banky vyjadřuje její schopnost dostát svým závazkům v odpovídající objemové a časové struktuře.

TAB. IV.1 (Box)

Charakteristika scénáře a velikost šoku v zátěžovém testu (v %)

	Varianta	
	Silná	Slabá
Run na banku		
Výběr vkladů na požádání za den	5	2
Výběr termínových vkladů za den	1	0,5
Rychle likvidní aktiva: dostupná za den	95	95
Jiná aktiva: dostupná za den	1	1
Snížení ceny likvidních aktiv (stát. dluhopisy)	0,5	0,5
Snížení ceny jiných aktiv	0,5	0,5

Pramen: ČNB

TAB. IV.2 (Box)

Shrnutí výsledků zátěžového testu po deseti dnech zátěže

(hodnoty vyjadřují situaci pro průměrnou banku)

Vybrané indikátory	Před šokem		Po šoku			
	Hodnota ^{iv)}	Rating ^{v)}	Silná varianta		Slabá varianta	
			Hodnota	Rating	Hodnota	Rating
RLA/A ⁱ⁾	24,00	2,44	12,39	3,15	22,72	2,39
RLA/FZ ⁱⁱ⁾	26,35	1,85	13,98	3,08	25,21	2,22
RLA/VnZ ⁱⁱⁱ⁾	46,27	2,31	17,18	3,34	29,99	2,83

Pramen: ČNB

Pozn.:

i) rychle likvidní aktiva k aktivům celkem,

ii) podíl rychle likvidních aktiv na finančních závazcích celkem,

iii) podíl rychle likvidních aktiv na netermínovaných vkladech,

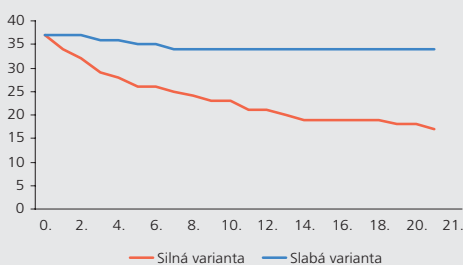
iv) hodnota uvedena v %,

v) ohodnocení velikosti indikátoru (1 = nízké riziko, 4 = vysoké riziko), prahy ratingů byly stanoveny dle mezinárodních dosažených hodnot.

GRAF IV.1 (Box)

Odolnost jednotlivých bank vůči odlivu bilanční likvidity

(horizontální osa: počet dnů, po které je banka schopna odolávat odlivu bilanční likvidity; vertikální osa: počet bank)



Pramen: ČNB

několik velmi zjednodušujících předpokladů (nerozlišení obchodních modelů jednotlivých bank, různé typy splatností u jednotlivých aktiv a pasiv, test pracuje pouze s historickými daty a nebere v úvahu případnou reakci centrální banky a další implikace pro finanční trhy).⁸⁹ Tento test slouží jako úvod do metodologie zátěžového testování bilanční likvidity, které nebylo doposud jako součást analýzy stability českého finančního systému prováděno. Test byl aplikován jednotlivě na 37 bank působících na českém trhu a snažil se odpovědět na otázku, zda je po dobu 21 dnů⁹⁰ schopna každá ze sledovaných bank odolat výraznému odlivu své bilanční likvidity za předpokladu, že ji není možné získat zvenčí (od centrální banky, jiné banky nebo jiného sektoru). Odliv likvidity je zde vyjádřen jako ztráta důvěry v banku v podobě nárazového vybírání vkladů (run na banku, Tab.IV.1 Box). Pro kvantifikaci bilanční likvidity byla použita tzv. gapová analýza založená na očekávaných peněžních tocích ve smyslu srovnání očekávaného přílivu v podobě likvidace vybraných aktiv a očekávaného odlivu v podobě výběru bankovních depozit. Pro každou banku je testováno, zda příliv likvidity z aktiv je rovný nebo vyšší než je její potenciální odliv, tedy zda je udržován nezáporný „gap“.

Pro hodnocení bilanční likvidity byly vybrány tři základní indikátory likvidity (Tab. IV.2 Box).⁹¹ Výchozím scénářem testu je odliv bankovní likvidity postihující danou banku v podobě nárazového vybírání vkladů. Tento scénář má dvě varianty, silnou a slabou v podobě 5%, resp. 2% výběru aktuálních depozit na požádání za každý den a 1%, resp. 0,5% výběru aktuálních termínovaných depozit za každý den. Procentní denní výběr z aktuálních depozit byl odvozen z historických domácích i zahraničních zkušeností (např. pro IPB v době těsně před uvalením nucené správy dosáhla tato hodnota až 3,5 %, v případě britské Northern Rock okolo 5 %). Scénář je následně doplněn o další riziko v podobě poklesu tržní likvidity, resp. poklesu cen aktiv.⁹² Předpokládá se pokles hodnoty likvidních aktiv (státní dluhopisy) a nelikvidních aktiv o 0,5 % pro každý den (Tab. IV.1 Box).

Výsledky testu po 10 dnech zátěže (Tab. IV.2 Box) ukazují značné snížení hodnot vybraných indikátorů pro průměrnou banku v případě silné varianty. Při slabé variantě k výraznému poklesu průměrné hodnoty sledovaných indikátorů nedošlo. Prezentovaný graf (Graf IV.1 Box) odpovídá na výše položenou otázku, zda je po dobu 21 dnů schopna testovaná banka odolat odlivu bilanční likvidity. Je z něj patrné, že i přes velmi silné předpoklady testu bylo schopno odolat 21 dnům razantního odlivu likvidity 18 sledovaných bank. V případě slabé varianty neodolaly odlivu bilanční likvidity pouze 3 testované banky.

⁸⁹ Hodnocení bankovní likvidity bylo provedeno jen na třech základních indikátorech bilanční likvidity, test pracuje se zjednodušeným modelem bankovní bilance. Nepředpokládá se mezibankovní nákaza, resp. nedůvěra v bankovní systém jako celek.

⁹⁰ Maximální časový horizont pro sledování dopadů stresových podmínek na banky byl zvolen expertně 10, resp. 21 dnů. Obvykle se volí adekvátně zvolenému druhu scénáře (např. týden v případě vyřazení hlavního platebního a vypořádacího systému, dva měsíce pro simulaci hluboké a náhlé krize atd.).

⁹¹ Na místo ukazatele „rychle likvidní aktiva“ (RLA) byla v rámci testování použita též „aktiva se splatností do 7, resp. 30 dnů“. Vzhledem k tomu, že výsledky dosáhly obdobných hodnot jako hodnoty prezentované, nejsou v boxu uváděny.

⁹² Banka se obecně snaží vyrovnávat příliv a odliv likvidity na různých splatnostech košů aktiv a zároveň drží dostatečně likvidní aktiva pro případ, že by došlo k neočekávanému nesouladu v bilanci. Pokud by tento nesoulad nastal a banka se jej snažila odstranit silným výprodejem aktiv, mohlo by to při nedostatečné elastické poptávce na trhu znamenat pokles jejich cen.

Alternativní indikátor stability bankovního sektoru

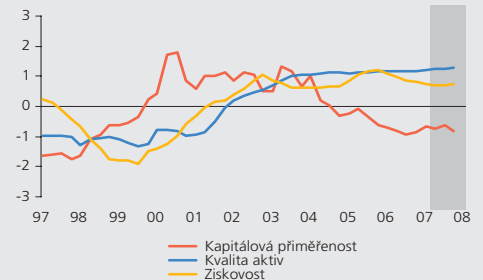
Formou tématického článku v loňské Zprávě o finanční stabilitě 2006 byl představen alternativní indikátor stability bankovního sektoru, tzv. index bankovní stability. Tento index byl zkonstruován jako vážený průměr dílčích ukazatelů finančního zdraví bankovního systému a zahrnuje standardní oblasti využívané v řadě indikátorů finančního zdraví (jako jsou např. indikátory IMF). Dílčí ukazatele kapitálové přiměřenosti, kvality aktiv, ziskovosti, bilanční likvidity, měnového a úrokového rizika jsou konstruovány s využitím poměrových ukazatelů a normalizovány tak, aby jejich hodnoty vyjadřovaly počet standardních odchylek od historického průměru. Všechny dílčí indikátory byly převedeny tak, že nárůst znamená zlepšení a pokles zhoršení.

Agregátní index bankovní stability pokračoval i v roce 2007 v mírném poklesu (Graf IV.39). Důvodem byl zejména pokračující pokles bilanční likvidity a nárůst úrokového rizika při relativně neměnné ziskovosti, kapitálové přiměřenosti a kvalitě aktiv (Grafy IV.37 a IV.38). Podobně jako v loňském roce lze tento vývoj interpretovat jako důsledek úvěrové expanze v prostředí relativně nízkých úrokových sazeb. Úvěrová expanze snižuje bilanční likviditu a zvyšuje časový nesoulad aktiv a pasiv, což přispívá k nárůstu úrokového rizika. Kvalita aktiv měřená podílem úvěrů se selháním se i při nárůstu úvěrů nezhoršuje, neboť růst nesplácených úvěrů je ředěn nárůstem nových úvěrů.

Celkově lze vývoj indexu interpretovat jako odraz optimalizace kapitálu a jeho návratu k historickému průměru v situaci úvěrového boomu, nikoli nutně jako zhoršení odolnosti bankovního sektoru vůči šokům. To potvrzuje srovnání s výsledky standardizovaného zátěžového testu (Graf IV.39). Kapitál k případnému krytí rizik je dostačující v relaci k současné kvalitě a řízení aktiv. Proces optimalizace využití kapitálu však může vyvolat určité otázky ohledně budoucího vývoje. Případné ochlazení výkonu ekonomiky by vedlo k nárůstu nesplácených úvěrů s dopadem do ziskovosti a proces optimalizace kapitálu by byl vystředán utlumením růstu úvěrů a případným nuceným navyšováním kapitálu pro udržení kapitálové přiměřenosti, jak ukazují výsledky zátěžových testů alternativních scénářů.

GRAF IV.37

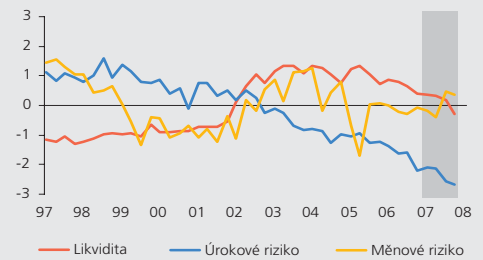
Vývoj dílčích ukazatelů stability bankovního sektoru
(ve směrodatných odchylkách od historického průměru)



Pramen: ČNB

GRAF IV.38

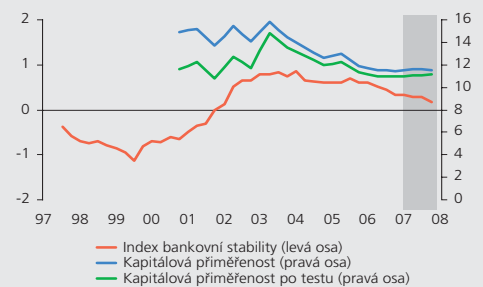
Vývoj dílčích ukazatelů stability bankovního sektoru
(ve směrodatných odchylkách od historického průměru)



Pramen: ČNB

GRAF IV.39

Vývoj indexu bankovní stability
(ve směrodatných odchylkách od historického průměru; kapitálová přiměřenost v %)



Pramen: ČNB

Pozn.: Jde o zátěžový test vycházející z historického scénáře I (viz ZFS 2006), který kombinuje nárůst úvěrů se selháním (o 30 %), depreciaci koruny (o 15 %) a zvýšení úrokových sazeb (o 1 p.b.).